

FÖLDMŰVELÉSÜGYI
MINISZTERIUM

MAGYARORSZÁG ÉLELMISZERGAZDASÁGI KONCEPCIÓJA 2017-2050

Minőségi élelmiszert Magyarországnak és a világnak

„Azt tartom, hogy a mezőgazdaságnak a mezőgazdasági iparokkal karöltve kell haladnia; ha pedig ellentétek merülnek fel, akkor az államnak hivatása, hogy a maga kedvezményeivel, támogatásával, segélyezésével a kiegyenlítő hatalmat gyakorolja. ” (Darányi Ignác)

2017

Tartalomjegyzék

Preambulum.....	4
I. A koncepció célja.....	5
II. A magyar mezőgazdaság helye az Európai Unióban.....	6
III. Az agrobiznisz nemzetgazdasági szerepe	7
IV. Stratégiai célok	8
V. Élelmiszergazdaságunk versenyképessége.....	11
VI. Kikre épül a jövő élelmiszergazdasága?	14
VII. Mire épül a jövő élelmiszergazdaságra?	16
VIII. Kiknek termel a jövő magyar élelmiszergazdasága?.....	20
IX. Az élelmiszergazdaság szervezése.....	22
1. Piacszervezés	22
2. Szövetkezés, gazdatársulások.....	23
3. Logisztika	24
4. Támogatási rendszerek.....	24
5. Kockázatkezelési rendszerek.....	25
6. Hitelfinanszírozás	25
X. A minőségi élelmiszergazdaság fejlődését megalapozó háttér létrehozása	26
1. Élelmiszer-feldolgozás.....	26
2. Eredetvédelem, tájegységekhez kapcsolódó termékcsaládok kialakítása	27
3. Élelmiszerlánc-biztonság	28
XI. Az élelmiszergazdaság termelési alapjainak biztosítása.....	29
1. Öntözés és a klimatikus kockázatok kezelésének egyéb eszközei.....	29
2. Biológiai sokféleség megőrzése	32
3. Termőföld.....	32
4. Ökológiai termelés.....	33
5. Fenntarthatóság.....	34
6. Energia	35
XII. A magyar élelmiszergazdaság egyes termékpályáinak fejlődési lehetőségei	36
XII/1. Növényi termékpályák.....	36
1. Szántóföldi növénytermesztés (gabona- és olajnövények).....	36
2. Vetőmagtermesztés	39
3. Zöldség- és gyümölcstermesztés	41
4. Fűszer- és gyógynövények.....	42

5.	Borászat.....	44
6.	Pálinka.....	45
XII/II.	Állati termékpályák.....	46
1.	Baromfi- és tojáságazat.....	48
2.	Sertéságazat.....	50
3.	Tejágazat.....	51
4.	Húsmarha ágazat.....	53
5.	Kiskérődző ágazat.....	55
6.	Halgazdálkodás.....	55
7.	Vadgazdálkodás.....	57
8.	Méhészet.....	57
XIII.	Zárszó.....	58

„Európa nem arra kíváncsi, hogy átvettünk-e mindent, amit az európai művelődés nyújthat, hanem arra, hogy a magunkból mivel gyarapítottuk az európai művelődést”

(Győrffy István)

Preambulum

A magyarság mindig büszke volt bőven termő tájaira, gazdag termelési és gasztronómiai hagyományaira, sokszínű népi örökségére és az itt megtermelt élelem minőségére. Mezőgazdasági termékeink, élelmiszereink mindig élhető hazát biztosítottak számunkra itt a Kárpát-medencében és egyfajta névjegyét is jelentették hazánknak a nagyvilágban.

A magyar mezőgazdaság alapértékei a történelem viharai közepette is fennmaradtak, nem tűntek el. Ezekre építve érhetünk el a világ változásai közepette is újabb sikereket. A mezőgazdaság, valamint a rá épülő és hozzá kapcsolódó gazdasági ágazatok nem csak a múlt, hanem a jövő magyar gazdaságának is egyik alappilléret jelentik. Minőségi és mennyiségi előrelépésre van lehetőség és szükség a teljes magyar élelmiszergazdaságban.

Biztosak vagyunk abban, hogy a magyar élelmiszergazdaság képes a világ és Európa magas szintű fogyasztói igényeinek megfelelő termékek előállítására. Szinte minden ágazatban benne van a növekedés, a termelés felfutásának lehetősége. Tudjuk, hogy a piaci lehetőségek kihasználásához szervezett és rendben működő termékpályákra, gazdatársulásokra és szövetkezesekre van szükségünk, a minőségi termelés érdekében pedig értékékként meg kell őriznünk GMO-mentességünket, óvnunk kell termőföldjeinket és vizeinket.

Huszonhat évvel a rendszerváltás és tizenkét évvel az európai uniós csatlakozásunk után már kellő tapasztalattal rendelkezünk a szabad világ piacgazdaságáról ahhoz, hogy hosszú távon is meg tudjuk határozni céljainkat és terveinket az élelmiszergazdaság területén. Ezek nélkül ugyanis könnyen csak sodródnánk az EU Közös Agrárpolitikája által biztosított éppen aktuális keretek között.

Céljaink megvalósítása érdekében készen állunk a közös munkára a magyar gazdálkodókkal és vállalkozásokkal.

Budapest, 2017. április

I. A koncepció célja

A „Magyarország Élelmiszergazdasági Koncepciója 2017-2050” elnevezésű anyag a kormányzati stratégiai irányításról szóló 38/2012. (III. 12.) Korm. rendelet stratégiai tervdokumentumokra vonatkozó előírásai szerinti hosszú távú koncepció, amely az élelmiszergazdaság számára határozza meg annak jövőképét, kiemelt céljait, a beavatkozási irányokat, kockázatait és a célok elérését szolgáló fontosabb eszközöket.

A magyar élelmiszergazdaság több olyan kiemelten fontos feladatot lát el, melyek miatt a vele kapcsolatos stratégiai gondolkodás és előrettekintés – a jelenleg ismert információk és előrejelzések alapján – nélkülözhetetlen. Magyarország számára egyfelől – a világ valamennyi államához hasonlóan – stratégiai kérdés lakosságának megfelelő mennyiségű, minőségű élelmiszerral történő ellátása, másfelől pedig – kapcsolódó szektorokkal együtt – nemzetgazdaságunk egy jelentékeny, fejlődőképes és jelentős vidéki foglalkoztatási potenciállal rendelkező részét alkotja.

Számos komoly eredményt sikerült 2017-re közös erővel elérni. A kis- és közepes gazdaságok 80%-os arányának kialakulását elősegítő új földforgalmi szabályozás került bevezetésre és őket segítő támogatási rendszer kerül kialakításra. A családi gazdaságokat erősíti a „Földet a gazdáknak” program haszonbérleti és földvásárlási lehetőségeivel. Támaszt kaptak a kistermelők és az őstermelők, újjáteremtettük a közvetlen értékesítés világát, középpontba került a minőség és az érték, hangsúlyossá vált Magyarország elszántsága GMO-mentességének fenntartására. Mindezt úgy értük el, hogy közben folyamatosan nőtt az ágazatban a termelés szintje és a foglalkoztatottak száma, exportunk pedig immár 2012 óta évi nyolc milliárd euró körül alakul és a pénzügyi válság ellenére nőtt a mezőgazdasági vállalkozások hitelállománya. Megkezdődött korábban szétesett intézményeink újjászervezése, így jött létre a Nemzeti Agrárgazdasági Kamara, egy egységes irányítású közép fokú mezőgazdasági iskolahálózat és a Nemzeti Agrárkutató és Innovációs Központ.

Minderre büszkék lehetünk, de nem dőlhetünk hátra. Újabb és újabb kihívások érik a világ és Magyarország élelmiszertermelését, melyekre versenytársainkhoz hasonlóan nekünk is folyamatosan reagálnunk kell. Ráadásul őszintén szembe nézve saját magunkkal, azt látjuk, hogy az egy hektár termőföldre vetített kibocsátásunk hatvan százaléka a régi tagállamokénak, éves munkaerőegységre vetített kibocsátásunk pedig csak 28,4%. Termelékenységünk elmarad ebben az összehasonlításban. Ha pedig ehhez hozzávesszük, hogy élelmiszer-feldolgozásunk hozzáadott értéke változatlan áron 2004 és 2015 között 9%-kal csökkent, míg ugyanezen időszakban Hollandiában (+0,1%) és Szlovákiában (-0,8%) szinten maradt, Ausztriában 2,7%-kal, Franciaországban 5,2%-kal, Belgiumban pedig 42,2%-kal növekedett, akkor érthető a változtatás szándéka és kényszere.

A feladat tehát adott. E dokumentum túl kíván lépni az európai uniós keretek között megszokott hétéves tervezési periódusokon, és a következő harmincöt évre előrettekintve kíván célkitűzéseket és beavatkozási irányokat kijelölni. Mindezt annak érdekében, hogy a magyar élelmiszergazdaság is képes legyen reagálni a kihívásokra,

kezelni tudja a várható természeti és piaci kockázatokat, tovább tudjon lépni egy magasabb minőségű szakaszba. Természetesen számos tényező ismeretlen ilyen hosszú időtávon: a klíma pontos változása, a világkereskedelem szabályainak és a szabadkereskedelmi megállapodásoknak változása, az Európai Unió vámpolitikájának, környezetvédelmi politikájának és Közös Agrárpolitikájának változásai, fizetőeszközünk értékének változása, a technológiai fejlődés tényleges lehetőségei és annak hazai adaptálása, vagy éppen a világban sajnálatos módon bármikor váratlanul felbukkanó gazdasági- politikai konfliktusok nem tervezhetőek előre. Célunk így az, hogy bemutassuk a jövőben követendő irányokat és célkitűzéseket, és iránytűként segítsük a nemzeti érdekérvényesítéshez szükséges döntéseket. A koncepció önmagában nem kíván a magyar vidék jövőjére komplex megoldásokat kínálni - hiszen azt magának az ország kormányzásának komplexitása alakítja - fókuszában a magyar vidék egy alapvető fontosságú gazdasági rendszere, az élelmiszergazdaság áll.

Jövőképünk megalkotása csakis jelenlegi helyzetünk – előnyeink és hátrányaink – őszinte felismerésén, a mozgásterünket behatároló európai és világ gazdasági folyamatok helyes felismerésén alapulhat.

II. A magyar mezőgazdaság helye az Európai Unióban

Az Európai Unió mezőgazdasági kibocsátása erősen koncentrált, a régi tagállamok (EU-15) mezőgazdasága az EU mezőgazdasági területének 70,9%-án a mezőgazdasági kibocsátás 83,5%-át termelte meg 2016-ban. Az új tagállamok részesedése az EU mezőgazdasági területéből 29,1%, mezőgazdasági munkaerő felhasználásából pedig 48,2% volt 2016-ban és a mezőgazdaság teljes kibocsátásának 16,5%-át adták. Az új tagállamok együttes mezőgazdasági kibocsátása az elmúlt évtizedben a régi tagállamokét meghaladó mértékben bővült, de még így is messze elmarad attól a szinttől, amely elvárható lenne a mezőgazdasági területről való részesedésük alapján. Az újak közül Lengyelország, Románia, és Magyarország mezőgazdasági kibocsátása a legnagyobb. Együttes részesedésük az EU teljes kibocsátásából 2004 és 2016 között 10-12% között alakult.

A termelés intenzitásában rejlő különbségeket jól mutatja az egy hektár mezőgazdasági területre jutó folyó alapon számított kibocsátás. A régi tagországok 2016-ban egy hektáron átlagosan 2.630 euró értékű terméket állítottak elő, a tizenhárom új tagországban ez a mutató 1.267 euró, Magyarországon valamivel magasabb, 1.574 euró volt (59,8% EU-15-höz képest).

Az egységnyi munkaerőre vetített kibocsátást vizsgálva még nagyobb az EU-15-ök előnye, mint a mezőgazdasági területre vetített kibocsátásnál. A régi tagországok átlagában egy munkaerőegységre 2016-ban 68,5 ezer euró kibocsátás jutott, az új tagországoknál pedig ennek mindössze az ötöde, azaz 14,6 ezer euró. Az uniós átlag 42,5 ezer euró volt, a tagországok közül Lengyelországban (11,7 ezer euró), Horvátországban (11,7 ezer euró) és Romániában (12,5 ezer euró) találjuk a legalacsonyabb értékeket, Hollandia (188,8 ezer euró) és Dánia (175,0 ezer euró)

pedig az egy munkaerőegységre jutó legmagasabb kibocsátást produkálta. A magyar mezőgazdaság kibocsátása 2016-ban 19,5 ezer euró volt munkaerő egységenként, amely 33,4%-kal magasabb az EU-13 átlagánál, és negyede (28,4%-a) az EU-15-ök átlagának. A munkaerőegységre jutó kibocsátás 2005 és 2016 között az EU-28 átlagában Magyarországon 1,6-szorosára emelkedett. Ugyanez az érték az EU-13 átlagában több mint kétszeresére nőtt, azaz Magyarországon a munkaerőegységre jutó kibocsátás bővülése lényegesen elmaradt az új tagországok átlagától. Ennek háttérében a magyar mezőgazdaság munkaerő felhasználásának kisebb csökkenése áll, a hazai kibocsátás ugyanis nagyobb mértékben nőtt.

A magyar mezőgazdaság az EU mezőgazdasági kibocsátásának és hozzáadott értékének átlagosan 1,9%-át, munkaerő-felhasználásának 4,5-4,6 százalékát adta az elmúlt öt évben. Az Európai Unió mezőgazdasági területének 3%-a található Magyarországon. Nemzetközi szinten is magas a mezőgazdasági, ezen belül különösen a szántóterületek aránya. Az ország 9,3 millió hektáros területének 57%-a mezőgazdasági művelés alatt áll. A legjelentősebb művelési ág az összes mezőgazdasági terület mintegy négyötödét adó szántó és a 14%-ot kitevő gyep.

A magyar mezőgazdaság részesedése az EU mezőgazdasági termelésében a növényi termékek kibocsátásából 2,2%, az állattenyésztésből pedig 1,6%-os volt átlagosan az elmúlt öt évben. Hazánk termelési aránya különösen magas a gabona (főként a kukorica), a napraforgónak köszönhetően az olajos magvak, valamint a baromfi termelésében.

III. Az agrobiznisz nemzetgazdasági szerepe

Sajnálatos tényként kell elkönyvelnünk, hogy a magyar mezőgazdaság súlyos hanyatláson ment keresztül a rendszerváltás után. Míg a világ mezőgazdasági termelése 1990 és 2010 között 60%-kal bővült, a magyarországi termelés 35%-kal visszaesett. 2010 után ezt a kedvezőtlen folyamatot sikerült megállítani és visszafordítani.

A mezőgazdaság nemzetgazdaságban betöltött szerepét nem lehet csupán az ágazatra jellemző kibocsátási, foglalkoztatási vagy GDP adatokkal mérni, mivel a lakosság élelmiszertermékekkel való ellátásához sok más, a mezőgazdaságtól elkülönült ágazat együttműködésére is szükség van. Napjainkra az élelmiszerlánc átfogó módon integrálódott hálózattá vált, amelybe a mezőgazdasági üzem termelőtevékenységén kívül a mezőgazdaság inputokkal történő ellátására irányuló valamennyi tevékenység, továbbá az üzem termékeinek feldolgozása és forgalmazása is beletartozik. Az agrobiznisz (ellátó ágazatok, élelmiszergazdaság, felvevő ágazatok) kibocsátása 2014-ben 10456,1 milliárd forint, bruttó hozzáadott értéke 3398 milliárd forint volt, így a kibocsátás alapján az agrobiznisz súlya legalább 15,8%, a hozzáadott érték szerint 12,5% volt a nemzetgazdaságban. **Az agrobiznisz** kapcsán ugyanakkor megfogalmazható általánosságban, hogy a szinergikus hatások és a gazdaság nem

látható részei révén egyes szakértői becslések szerint **nagysága elérheti a nemzetgazdaság 23-25%-át is.**

A továbblépés iránya egyértelműen a mezőgazdasági alapanyagok feldolgozottsági fokának növelése, ugyanis **míg az élelmiszeripar bruttó hozzáadott értéke nálunk az elmúlt néhány évben alig fele volt a mezőgazdaság bruttó hozzáadott értékének, addig Ausztriában és Hollandiában ez az érték 1,3-szoros, Németországban pedig 2,1-szeres.**

Az élelmiszertermelés súlyát a nemzetgazdaságban jól mutatja, hogy a hazai kiskereskedelmi forgalom több mint negyede (27,3%), 2,6 ezer milliárd forint élelmiszertermék volt.

Az agrárexport az elmúlt években nagymértékben bővült, ezáltal az ágazat nemzetgazdasági súlyát jelentősen meghaladó részesedést ért el. A kivitel 2012-2016 között 8 milliárd euró körül alakult (2015-ben 7,9 milliárd euró volt, melynek 84,9%-a az EU-ba irányul, elsősorban Németország, Románia, Olaszország, Ausztria és Szlovákia), amely az uniós csatlakozásunk idején elért teljesítményt két és félszer haladta meg. Ennek köszönhetően az agrárgazdaság részesedése a nemzetgazdaság kiviteléből 8,7% volt 2015-ben.

A főállású foglalkoztatottak száma az agrobiznisz által lefedett ágazatokban 567,6 ezer volt 2015-ben. 47,1 ezren az inputanyag-gyártásban és -kereskedelemben, 203,2 ezren a mezőgazdasági termelésben, 140,3 ezren az élelmiszeriparban és 176,9 ezren az élelmiszertermelést követő és ahhoz kapcsolódó gazdasági ágazatokban (élelmiszerkereskedelem, vendéglátás, ipari feldolgozás, stb.) dolgoztak. Ez a teljes nemzetgazdasági foglalkoztatás 13,4%-a volt. A mezőgazdaságban 2016-ban összesen 940,8 ezer fő dolgozott főállásban vagy kiegészítő tevékenységként (egyéni gazdálkodóként, segítő családtagként, állandó, vagy időszakos alkalmazottként). Ezek közül 415,8 ezer volt az egyéni gazdálkodók és 285,2 ezer a segítő családtagok száma a statisztikai kimutatások szerint.

IV. Stratégiai célok

Ami a világ országainak nagy része számára jelentős kihívás - a növekvő népesség, a javuló életszínvonal serkentette fizetőképes kereslet az alapvető élelmiszerek iránt –, az sokak számára lehetőség. A világ élelmiszerellátásáért verseny folyik és ebben a versenyben azok az országok lesznek a nyertesek, amelyekben a természeti erőforrások - különösen a mezőgazdasági termőterület és a víz -, a gazdálkodók és vállalkozások szorgalma, együttműködése és tudása lehetőséget teremt a versenyképes és életképes élelmiszertermelésre.

A magyar gazdálkodók immár több mint egy évezrede művelik a Kárpát-medence földjeit. A mérsékelt klíma, a kiváló termőföld és a mezőgazdaság számára rendelkezésre álló vízvagyon biztosítja évszázadok óta, hogy megfelelő technológiával

és tudással ne csak a hazai lakosságot lássuk el kiváló minőségű és biztonságos élelmiszerrel, hanem jelentős mennyiségű mezőgazdasági terméket, élelmiszert exportálhassunk más országok fogyasztói számára is.

Az elmúlt időszak technológiai-műszaki fejlődése mind gyakrabban felveti azt a kérdést, hogy kell-e egyáltalán a jövőben termőföld és állat az élelmiszer előállításához, hiszen számos kutatás irányul például mesterséges hús, állat nélkül előállított tej- vagy tojásfehérje előállítására. Szakmai koncepciókban az e technológiákhoz képest hagyományosnak tekinthető élelmiszer-előállítás dominánsként való megmaradásával számolunk (szabályozási okok, várható fogyasztói hozzáállás és technológiai nehézségek miatt) a világ élelmiszerellátásában.

Magyarország a maga 5,4 millió hektár mezőgazdasági területével és 2 millió hektár erdejével olyan élelmiszertermelési potenciállal rendelkezik, amelyet messze nem használ ki. A hazai termelés és piac hatékonyabb szervezésével, a feldolgozottság növelésével a világban lévő fizetőképes keresletre való célirányos reagálással **a magyar élelmiszergazdaságban** a mostaninál szakmai becslések szerint **60%-kal nagyobb termelési potenciál van.**

Magyarország célja egy versenyképes, gazdasági, környezeti és társadalmi szempontból egyaránt fenntartható élelmiszergazdaság, amely teljesítményének folyamatos növekedése és **hozzáadott értékének folyamatos növelése** révén aktívan hozzájárul a nemzetgazdaság fejlődéséhez és a vidéki térségek munkahelyeinek gyarapításához, garantálja az ország biztonságos élelmiszer-ellátását, egyúttal fenntartja GMO-mentességét, óvja természeti értékeinket, megőrzi a biológiai sokféleséget, kíméli a környezetet és körültekintő módon bánik a természeti erőforrásokkal. Ebben a munkában minden vállalkozásnak, családi gazdaságnak – legyen az kis-, közepes vagy nagyüzem – megvan a maga helye és szerepe.

A mezőgazdaságnak fejlődése során meg kell őriznie tájaink természeti értékeit, a talaj termékenységet, a vízkészletek, vízbázisok tisztaságát, védenie kell az erdőket és a többi fontos ökoszisztémát, az ökológiai egyensúlyt. A legfontosabb korlátozottan rendelkezésre álló természeti erőforrások – termőföld, víz - kezelése, megőrzése területén fokozott állami szerepvállalásra és beavatkozási lehetőségekre van szükség.

A fejlődésnek szolgálnia kell a hátrányos helyzetű, leszakadó vidéki térségek társadalmi-gazdasági felzárkózását, a kiegyenlítődő életesélyeket a vidéki térségekben és a helyi identitás megőrzését. Magyarországon az élelmiszertermelés képes tudatosítani a város és vidéke egymásrautaltságát, és erősíteni tudja a térségi együttműködéseket.

A magyar élelmiszergazdaság számára a legfontosabb piac a magyarországi piac és fogyasztó marad a következő évtizedekben is, így az itteni kereslet és igények alapvetően meghatározzák teljesítményét. A hazai fogyasztók minél magasabb színvonalú ellátása, a hagyományosan igényes európai piacok közelsége és a számos Európán kívüli országban a minőségi európai termékek iránti kereslet növekedése

miatt kívánatos, hogy az élelmiszergazdaság szereplői a mindenkori termék kategóriákon belül a piaci trendeknek megfelelő, magas minőségű élelmiszerek előállítására törekedjenek, másik oldalon pedig ez a típusú kereslet lehetőséget teremt prémium minőségű termékek növekvő mértékű értékesítésére. Ehhez jól működő eredetvédelmi és minőségtanúsító rendszerekre van szükség, amelyek hitelesen támasztják alá termékeink minőségét, GMO-mentességét, termelésük alacsony környezetterhelését, valamint adott esetben ökológiai termelésből való származását. Több hungarikumunk, bor- és pálinkakiválóságaink, kézműves élelmiszereink lehetőséget jelentenek a magyar országimázs fejlesztésére.

A hazai és külföldi fogyasztók számára a „magyar élelmiszer” kifejezésnek a biztonságos, GMO-mentes, természetes és jó minőségű és ellenőrzött élelmiszer szinonimájaként kell működnie.

Magyarország földrajzi méretéből fakadó korlátok átlépése, az ehhez szükséges méretgazdaságos feldolgozó, logisztikai kapacitások működtetése és nagyobb volumenű értékesítési lehetőségek megszerzése érdekében ki kell építeni azokat a beszerzési forrásokat, amelyek akár a **szomszédos országokban megtermelt alapanyagokat** is képesek becsatornázni Magyarországra feldolgozás céljából, **disztribúciós központtá** téve hazánkat.

A magyar élelmiszergazdaságban a helyi gazdaságoktól az élelmiszeripari nagyvállalatokig minden szereplő meg fogja találni a helyét és szerepét. A helyi gazdaságok – kistermelők, családi vállalkozások, kis- és közepes vállalkozások – hagyományos, friss, egyedi igényeket kielégítő vagy egyéb választékbővítő termékeikkel fontos szerepet játszanak a helyi és regionális ellátásban, míg a nagy volumenű belföldi és nemzetközi piaci igényeket a termelői együttműködések, integrációk, koncentrált és szakosodott mezőgazdasági és élelmiszeripari vállalkozások, szövetkezetek képesek ellátni.

A következő évtizedben-évtizedekben központi kérdéssé válik a **generációs kérdés**, megújul, meg kell újulnia a magyar gazdálkodói körnek és családi gazdaságoknak. Kulcskérdés, hány fiatal tudja és akarja családját a mezőgazdaságból, élelmiszer termeléséből eltartani. Jövőkép, az értékteremtő munkából fakadó biztos és kiszámítható jövedelem és nem utolsósorban az indulásnál kormányzati segítségnyújtás növelheti számukat. A fiatal gazdálkodók növekvő szerepe esélyt teremt a legfrissebb tudás gyakorlatba ültetésére, a korszerű információs- és tudástranszferek működtetésére.

A koncepcióban megfogalmazott irányok következetes megtartása és a kitűzött feladatok megvalósítása esetén **megalapozott várakozás, hogy 2050-ben az agrobiznisz hozzáadott értéke a nemzetgazdaságon belül jól látható módon eléri a 25%-ot.**

Ennek érdekében célul tűzzük ki, hogy:

- az élelmiszeripar bruttó hozzáadott értéke 2,5-szerese legyen a mezőgazdaság bruttó hozzáadott értékének
- az agrárexport nagysága jelenáron érje el a 20 milliárd eurót.

V.Élelmiszergazdaságunk versenyképessége

Termelési potenciálunk kihasználásához alapvető célkitűzés a hazai és nemzetközi piacon egyaránt keresett, magas presztízzsel rendelkező és jó minőségű termékek előállítása, a hazai piac egészséges és biztonságos magyar élelmiszerekkel való ellátása, a hazai adottságokra, alapanyagokra és magas munkaigényű vállalkozásokra építő élelmiszer-feldolgozás.

Versenyképességi alapfeltételek

Örvendetes az a lendület, amely az elmúlt évek növekvő teljesítményét jellemzi. **A magyar élelmiszergazdaság belpiaci erejének és külkereskedelmi aktivitásának, jövőbeli továbbfejlődésének alapját a rendelkezésre álló erőforrások fenntartható kezelése, a szakértelem megerősítése, a technológiai megújulás, a kiegyensúlyozott termékszerkezet, a termelés hozzáadott értékének növelése, a prémium termékek növekvő mértékű előállítása, a versenyképes ár és a disztribúciós lehetőségek fokozott kihasználása jelentheti.**

A sikeres bel- és külpiazi tevékenység egyik fő alapja a vállalkozások és együttműködések növekvő termelékenysége. A magyar piac mérete miatt növekedésünket alapvetően meghatározza a külpiacon történő értékesítés és az ott megtermelt reáljövedelmek növelésének képessége, továbbá a folyamatos alkalmazkodóképességünk a változó természeti és piaci körülményekhez.

Erősebb specializáció, jól szervezett termékláncok és a szállítási infrastruktúra fejlesztése tudja megalapozni a termelés hozzáadott értékének és a foglalkoztatás szintjének további növekedését. A globális értékláncok világában az eladott végtermék mennyiségéhez és értékéhez képest egy-egy ország határain belül az értékláncok egyes fázisaiban végzett értékteremtésnek van igazán jelentősége. Gazdaságunk akkor tud igazán profitálni az élelmiszerek iránti világméretű keresletből, ha a magyar gazdálkodók és társulásaik, a gazdasági szereplők tulajdonában álló vállalkozások és mindezek együttműködése képes ezt az értékteremtést megvalósítani. Sikeres bekapcsolódásuk a globális értékláncokba a magyar tulajdonú élelmiszeripar megerősödésének egyik fontos alapja.

Kulcskérdés a különböző termékpályák mentén megvalósuló **hálózatosodás** létrejötte, **a termelést, a feldolgozást és a kereskedelmet egyaránt érintő együttműködések** magas hatékonyságú megvalósulása, a termelés és a piaci lehetőségek rajtuk keresztül történő összehangolása.

A gazdaság versenyképességét az államigazgatás és a vállalkozók között egyszerű és egyértelmű kapcsolati viszonyok tudják elősegíteni.

Technológiai forradalom

A teljesítmény növelésében megkerülhetetlen szerepe van a tudásteremtés és -átadás intézményei, csatornái működésének. A vállalkozások versenyképességének XXI. századi alapja a folyamatos innováció, az azt megalapozó kutatás-fejlesztési tevékenység és az innovációs eredmények hasznosítását lehetővé tevő képzett munkaerő.

A következő évtizedek a különböző **technológiák** folyamatos – jelenleg még nem is teljesen belátható sebességű és tartalmú - **forradalmát** fogja jelenteni. A technológiák egyes fajtái - mint például a nanotechnológia – vagy egyes tudományágak - mint például a genomika - teljesen átalakítják az egyes termelési folyamatokat, ágazatokat. **Az információs technológia térhódítása, az ipari folyamatok teljes digitalizációja és automatizációja új dimenziókat jelent az élelmiszergazdaságban is.** Különös tekintettel a jelenlegi demográfiai folyamatokra és azok munkaerőpiacra gyakorolt hatására, a magyar élelmiszergazdaság akkor lesz képes lépést tartani versenytársaival és lesz a nyertese a következő évtizedeknek, ha eredményesen tudja adaptálni ezeket a technológiákat, tehát beruházásait, technológiaváltásait és kutatás-fejlesztési tevékenységét ebbe az irányba alakítja. A következő időszakban kiemelt ügynek kell tekinteni a hazai agrár- és élelmiszergazdaságban működő vállalkozások belső és uniós forrásokra támaszkodó technológiai fejlesztéseit.

Az élelmiszerfeldolgozás kiemelt szerepe

Az elmúlt időszakban az élelmiszerfeldolgozást az emelkedő alapanyagárak, a hazai piacon az árérzékeny fogyasztók és a kiskereskedelem árleszorító hatása, elmaradt fejlesztések, drága és nehezen hozzáférhető hitelfinanszírozás, kedvezőtlen áfa-környezet és a kiterjedt feketegazdaság, horizontális és vertikális együttműködések és az innovációs készség hiánya, menedzsment hiányosságok jellemezték.

Nem véletlen tehát az a korábban már említett jelenség, hogy az élelmiszeripar bruttó hozzáadott értéke Magyarországon alig fele a mezőgazdaság bruttó hozzáadott értékének, termelése pedig 2004 és 2010 között volumenét tekintve 16%-kal visszaesett, azóta viszont 16%-kal növekedett.

A magyar mezőgazdaság termékeinek jelenleg is 2/3-át hasznosító élelmiszerfeldolgozás fejlődési pályára állítása jelenti a magyar élelmiszergazdaság fejlődésének kulcsát, a mezőgazdasági termelés stabilitásának alapját.

Piaci lehetőségek

Kivitelünk termékszerkezete javult az elmúlt időszakban, de további strukturális átalakulása lenne kívánatos a minél magasabb hozzáadott értékű termékszerkezet irányába. Jelentős gabona- és olajosnövény exportunk, élőállat- és folyadéktej kivitelünk egyik alapja az, hogy meglévő piacainkon ezekből az árukból versenytársainkénál olcsóbb árfekvésű termékeket értékesítünk. Számolni kell azzal, hogy főleg tengerentúli versenytársaink – különösen Dél-Amerikában – jóval

alacsonyabb önköltséggel (egy éven belüli többszöri kukorica betakarítás is lehetséges, alacsony a munkaerő költsége, nincs fűtési költség), a másik oldalon pedig a kevésbé szigorú környezetvédelmi, állatjóléti szabályok mellett állítják elő az általunk is megtermelt legtöbb mezőgazdasági terméket (például baromfi esetében 25-30%-kal alacsonyabb a brazil és argentin termelés költsége az európaihoz viszonyítva, amit a szállítási költség sem képes elfedni).

A világ élelmiszertermelésben érintett nagy gazdaságainak és multinacionális óriásvállalatainak tömegtermelése mellett a sikeres talpon maradás egyik eszköze az, hogy **a magyar mezőgazdaság és élelmiszeripar a mindenkori termék kategóriákon belül a piaci trendeknek megfelelő, magas minőségű élelmiszerek előállítására törekedjen**, másik eszköze pedig a **prémiumnak minősülő termékek** rés piacaira - amelyek komoly méretűek is lehetnek a magyar termelési lehetőségekhez viszonyítva – történő sikeres betörésünk és megkapaszkodásunk lehet. Ebben segít bennünket GMO-mentességünk és alacsony környezetterhelésünk megőrzése. A magyar **gasztronómia** minőségi megújulásának folyamatát össze kell kapcsolni a prémium minőségű magyar termékekkel. Ki kell használni a **hungarikumok** egyediségében rejlő piaci lehetőségeket

Növekvő szerepet szánunk a **helyben termelt és előállított élelmiszerek közvetlen értékesítésének**. A friss zöldség-gyümölcs, tejtermékek vagy éppen hústermékek esetében stabilan legalább a hazai élelmiszertermelés 15-16%-a kerül így a fogyasztókhoz, célunk a 20% elérése.

A magyar vállalkozások számára természetes gazdasági és piaci környezetet jelentenek a szomszédos országok és a **Kárpát-medence**. Az itteni tevékenység erősítése, a vállalkozások közötti kapcsolatok kölcsönös erősödése természetes fejlődési pályát jelent a magyar élelmiszergazdaság számára.

A kis- és közepes vállalkozások külkereskedelmi tevékenységének legfontosabb alapfeltételeit szisztematikusan tovább kell fejleszteni. Ha a megfelelő árualap és a megfelelő ár alapfeltételét sikerül megteremteni, akkor ezekre épülve kell alkalmazni az exportfinanszírozáshoz szükséges működő tőkét biztosító mechanizmusokat és az intézmények munkáját, továbbá elő kell segíteni a megbízható, külkereskedelmi gyakorlattal rendelkező kereskedelmi képviselők meglétét és az exportdisztribúciós csatornák elérését. Ez utóbbiban nagy szerepe van a magyar állam által létrehozott és működtetett nemzeti kereskedőháznak.

Az eredményes kül- és belpiaci tevékenység alapfeltétele a már most is komoly hatékonysággal rendelkező élelmiszer-biztonsági és élelmezés-egészségügyi rendszer fejlesztése.

Földrajzi helyzetünknel fogva célként fogalmazzuk meg a saját alapanyagaink feldolgozásán túl azt, hogy máshol előállított alapanyagok további feldolgozását is mind nagyobb mértékben Magyarországon végezzük (például gabona- és olajosnövény feldolgozás)

VI. Kikre épül a jövő élelmiszergazdasága?

A hazai mezőgazdaság és élelmiszeripar szereplőit sokszínűség jellemzi. 2016-ban közel 9.000 gazdasági szervezet és mintegy 416 ezer egyéni gazdaság végzett mezőgazdasági tevékenységet. Méretük alapján a mezőgazdaság szereplőinek három alapvető csoportja különíthető el:

1. a fogyatkozó számú saját fogyasztásra termelő háztartások és egyéni gazdaságok (195 ezer);
2. a létszámában és használt területe tekintetében gyarapodó, a felesleget értékesítő, vagy elsősorban értékesítésre termelő mintegy 220 ezer mikro-, kis- és közepes méretű egyéni gazdaság, továbbá mintegy 7.300 társas vállalkozásként működő mikro- és kisvállalkozás;
3. a mezőgazdasági közép- és nagyvállalatok (248, illetve 10 darab).

Az élelmiszeriparban is jelentős különbség figyelhető meg a vállalatok mérete, ebből adódóan termelési szerkezete, és gazdasági teljesítménye között.

1. Az élelmiszeripar vállalatainak nagy része mikro- és kisvállalkozás, ez a vállalkozói kör jelentette az élelmiszeripari vállalkozások számának 91%-át (számuk 3.870), az árbevétel 15%-át, a foglalkoztatásnak pedig 31%-át adta 2015-ben.
2. A közepes méretű vállalkozások száma (2015-ben 299 db) az elmúlt években csökkent, ugyanakkor javult a hatékonyságuk, finanszírozási helyzetük, ennél fogva pedig a jövedelmezőségük. Bár részesedésük az ágazat vállalkozásaiból csekély (7%), szerepük az árbevételben (31%) és a foglalkoztatásban (33%) jelentős.
3. A hazai élelmiszeripari cégek között a nagyvállalatok száma alacsony (2015-ben 65 db), de az élelmiszeripar teljes árbevételének 54%-át, alkalmazotti létszámának pedig 36%-át adták 2015-ben.

A jövőben a mezőgazdasági szereplők sokszínűsége megmarad. A magyar vidék számára ugyanakkor gazdasági, szociális és társadalmi szempontból egyaránt létfontosságú egy növekvő számú családi gazdaságra épülő, erős agrárközéposztály kialakulása, melynek birtokpolitikai, adópolitikai és polgári jogi szabályozáson keresztül kell támogató környezetet teremteni. Szélesebb értelemben véve családi gazdaság alatt a családi tulajdonban lévő gazdaságokat is célszerű beleértetni. A saját fogyasztásra termelő háztartások közül is egyre többen léphetnek a piacokra áruajuk bővítésével, minőségi termeléssel.

A családi gazdaságok, a kis- és közepes gazdaságok erősödésének feltétele, hogy erősödjön piaci orientációjuk, legyenek képesek a helyi és regionális piacok ellátására, szolgáltatások nyújtására és elsősorban legyenek képesek termelői együttműködéseket, társulásokat létrehozni és működtetni az eredményes piaci jelenlét érdekében. E kisebb vállalkozások termelékenységé, eredményességé a technológia fejlesztésével, a jó gyakorlatok terjesztésével, szaktanácsadással és képzéssel növelhető. Azok a vállalkozások, amelyek képesek lesznek diverzifikálni tevékenységüket, kevésbé válnak kitétté a külső gazdasági és környezeti hatásoknak.

A családi gazdaságok növekvő aránya – melyeknek száma 2017-ben közel 27.000 darab volt, több mint 81 ezer taggal - segíti a generációváltást, a tudás és a tapasztalatok családon belüli átadását, valamint ösztönzi az élelmiszerellátási lánc szereplői közti együttműködések létrejöttét. A növekvő számú családi gazdaság, mezőgazdasági kis- és közepes méretű vállalkozás élén egyre inkább szakmailag képzett, korszerű menedzsment- és információs-technológiai ismeretekkel rendelkező élethivatásszerűen mezőgazdasággal foglalkozó fiatal gazdálkodóknak kell állniuk, akik alkalmasak a termelési technológia korszerűsítésére, az innovatív módszerek befogadására, együttműködések keretében megvalósítandó fejlesztésekre. Az élelmiszer-feldolgozásban a kis- és középvállalkozások számára is a képzett menedzsmentre és szakképzett alkalmazottak tudására épülő, magas hozzáadott értéket előállító, innovációra alapozott termék és technológiai fejlesztéseknek kell a működés alapjává válniuk.

Az ágazat vonzóvá tételének és a generációváltás folyamatának támogatásának szükségességét támasztja alá, hogy **2010-ben a gazdasági szervezetek közel 20%-ában volt a gazdaság irányítója 40 évesnél fiatalabb, míg az egyéni gazdálkodók körében a fiatalok részaránya 13% volt.**

A vállalkozások és gazdaságok vezetői esetében elkerülhetetlen az a szemléletváltás-szemléletváltoztatás, ami ahhoz szükséges, hogy a jövőben vállalkozásaikat és saját tevékenységüket képesek legyenek egy globális versenykörnyezetben is eséllyel folytatni és alkalmazkodni tudjanak az őket körülvevő, folyamatosan változó társadalmi-gazdasági feltételrendszerhez és a változó természeti körülményekhez. Az oktatás és képzés szerepe megkerülhetetlen abban, hogy gazdálkodóink a „gondolkodj globálisan, cselekedj lokálisan” elvet valóban jól tudják alkalmazni. Ebből a szempontból is fontos a fiatal gazdálkodók kiemelt segítése.

Munkaerő

A főállású foglalkoztatottak száma 2015-ben 203,2 ezer volt a mezőgazdasági termelésben, 140,3 ezer az élelmiszeriparban. 2016-ban a mezőgazdaságban a gazdaságok 432,3 ezer éves munkaerőegységet használtak fel, tehát a nem fizetett és az időszakos munkavégzést is figyelembe véve a mezőgazdaság annyi munkaerőt kötött le, mintha 432,3 ezren egész évben teljes munkaidőben dolgoztak volna.

Az élelmiszergazdaság jövője szempontjából – különös tekintettel a várható hazai demográfiai trendekre - kulcskérdés az emberi tényező, a **képzett munkaerő kérdése**. A képzett, megfelelő szaktudással rendelkező munkaerő rendelkezésre állása kulcsfontosságú az ágazat jövője szempontjából.

A technológiai fejlődés magával hozza az **automatizáltság növekedését**, a robottechnológiák terjedését, ami részben megoldási lehetőségeket fog kínálni a vállalkozások számára a munkaerőhiány kezelésére.

A mezőgazdaság számára előnyösnek tekinthető, hogy a technológiai fejlődés és innováció révén a **fizikai munkavégzés könnyebbé válása várható**, amelynek révén

a mezőgazdasági és élelmiszeripari szakmák fiatalok és munkakeresők általi megítélése javulhat.

A nemzetközi piacokon való eredményesebb szerepléstől **növekvő ágazati jövedelemtermelő képességet, ezáltal pedig magasabb ágazati bérszínvonalat várunk**, ami szintén ösztönzőleg hat az ágazati foglalkoztatási helyzetre.

A gazdasági szereplőknek, az agrárszakképzés és felsőoktatás intézményeinek komoly felelőssége van olyan **pozitív karrierkép** kialakításában a fiatalok között, amely vonzóvá, attraktívvá teszi ezeket a szakmákat számukra. Ez akkor lehetséges, ha magának az élelmiszergazdaságnak a társadalmi megítélését a kormányzat, a szakmai szervezetek és maguk a gazdálkodók, vállalkozások is közös erővel képesek javítani.

VII. Mire épül a jövő élelmiszergazdaságra?

A jövő élelmiszergazdasága információra és tudásra épül, ami lehetővé teszi az élelmiszerek gazdaságilag, ökológiailag és társadalmilag fenntartható módon, megfelelő mennyiségben és minőségben történő előállítását, feldolgozását és értékesítését. A naprakész termelői, piaci és menedzsment ismeretek létrehozása, terjesztése és hasznosítása sokszereplős folyamat, amelynek a termelők csak az egyik – bár nagyon fontos – láncszemét jelentik. Kiemelt szereplői a kutatók, oktatók, szaktanácsadók, de rajtuk kívül az élelmiszergazdaság valamennyi tagja részt vesz benne, információt nyújtva és befogadva.

A termelés, a termelési környezet pontos, adatszerű megismerése, adatok gyűjtése, adatbázisok építése, automatikus beavatkozásokat és döntéseket támogató alkalmazások fejlesztése és mindezen eszközök integrálása, a **digitalizáció** a jövő egyik meghatározó iránya. **Jelenleg az agrárinformatikai, digitális megoldások szigetszerűen és szinte csak a termelésben alkalmazottak, nincs megfelelő képességgel és képzettséggel rendelkező munkaerő ezek használatára és nem is ismertek a gazdálkodók, vállalkozások számára mindazon előnyök, amelyek ezek alkalmazásával segítenék munkájukat.** Ebbe a körbe tartozik a precíziós mezőgazdasági eszközök használatának költségcsökkentő hatása, a termeléshez kapcsolódó adatok összegyűjtésével, feldolgozásával a hatékony termelést szolgáló döntésekhez és üzemirányításhoz szükséges információk keletkezése, valamint a termékpálya együttműködésekhez és üzleti partnerekhez való kapcsolódódás leegyszerűsödésével a hálózatosodás előnyeinek megtapasztalása. A gazdasághoz hasonlóan az élelmiszergazdasághoz ezer szállal kapcsolódó közigazgatás is valamennyi eljárás tekintetében képessé fog válni az elektronikus ügyintézésre

A jövőorientált, hatékony magyar mezőgazdaság érdekében alapvető fontosságú feladat a digitális eszközök, alkalmazások használatához szükséges kompetenciák fejlesztése, a szükséges ismeretek terjesztéséhez, oktatásához szükséges feltételek megteremtése, különösen építve az ágazati szakiskolai és felsőoktatási intézményrendszerre.

A termelés zavartalan működéséhez az akadálytalan **információáramlás** alapvető fontosságú, az élelmiszergazdaság valamennyi szereplőjének megfelelő és gyors információval kell rendelkeznie a piaci folyamatokról és fejleményekről, a támogatások és szabályozás változásairól. A szabad információáramlás, az információk és a tudás megfelelő menedzselése érdekében az élelmiszergazdaság résztvevői között elő kell segíteni olyan felhasználóbarát, rendszerbe szervezett csatornák kialakulását, amelyek képesek az információk és a tudás iránti kereslet és kínálat összehangolására, hiszen a szereplők nem maradhatnak egymástól elszigeteltek.

Az információáramlás alapfeltétele az **átláthatóság, a transzparencia**. **Az ágazat jövője érdekében a következő években minden olyan adózási rendszerben lévő akadályt meg kell szüntetni, ami akadályozza az átláthatóságot, a valós információkat az egyes ágazatokról vagy termelőről. Ez az általános forgalmi adó mértékének ágazati szempontból optimálisabb, alacsonyabb szinten történő meghatározásától az őstermelők és családi gazdálkodók optimális rendszerben történő adózáisig terjed.** Az átlátható viszonyok elősegítik az üzleti tevékenység alapját jelentő bizalom erősödését.

Az **oktatás és kutatás szerepe felértékelődik**. A magyar élelmiszergazdaság növekedése és szereplői számára kulcskérdés a megfelelően képzett és rendelkezésre álló munkaerő kérdése, ez további növekedésük egyik alapja. Képzett munkaerő nélkül nem lehetséges a mind fejlettebb technológiák alkalmazása, így érdemi hatékonyságnövekedés sem.

A szakképzésben és a felsőoktatásban tanuló fiatalok mellett a magyar élelmiszergazdaság helyzetéből fakadóan - az iskolai végzettség és a szakirányú képzettség terén a mezőgazdaság helyzete kedvezőtlen - komoly jelentősége van a felnőttoktatásnak és a továbbképzésnek. 2016-ban a gazdálkodók alig több mint 3%-a rendelkezett felsőfokú mezőgazdasági végzettséggel, további 10%-uk pedig középfokú szakirányú végzettséggel, ami uniós összehasonlításban rendkívül alacsony. A gazdasági vezetők esetében elő kell segíteni az idegennyelvtudás, a magas szintű vezetői, tárgyalási és kommunikációs képességek, tudás fejlesztésével.

Szakképzés

Egy fejlett és színvonalas agrár-szakképző rendszer Magyarországon egy egységes és egymáshoz illeszkedő elemekből álló iskolahálózat formájában működtethető a legoptimálisabban, amelynek 2013-ban történt létrejöttével megteremtődött a minőségi szakképzés kialakításának intézményi feltételrendszere. A képzések keretei és tartalma meghatározásának az adott ágazat, szakma igényeivel összhangban kell megtörténnie. A minőségi szakemberellátás megköveteli, hogy az elméleti tudás mellett kiemelt hangsúlyt kapjon a gyakorlati képzés, amelynek megerősítése a szakképző iskolai hálózatra alapozott gyakorlati tudásközpontok kialakításával érhető el. Ezekben a szakterület specifikus minta tangazdaságokban az egyes ágazatokhoz kapcsolódóan történhet az oktatás a gazdasági élet szereplőinek bevonásával, különböző koordinált

projekteken keresztül felkészítve a jövő gazdálkodóit, munkavállalóit az innováció, a termelési kérdések vagy éppen adott termékkör élelmiszerbiztonsági, táplálkozási összefüggéseivel kapcsolatos kihívások megválaszolására.

A folyamatosan változó szakmai követelményrendszer szükségessé teszi az ágazatban dolgozó szakemberek folyamatos életpálya orientált, könnyen hozzáférhető szakmai továbbképzését, amelyhez továbbképzési és felnőttképzési programok működtetése szükséges. E programok szervezeti keretei a tudásbázist adó szakképző iskolákra és a minta tangazdaságok, tanüzemek hálózatára gyakorlati tudásközpontokra építetten hosszútávra tervezhetően megteremthetők.

A szakképzésben igen komoly kihívást jelentenek azok a társadalmi problémák, melyeket ugyan nem a szakképzés hivatott kezelni, ám mégis az oktatásnak ezen a szintjén csapódnak le. Igen jelentős társadalmi csoportok vannak ma hazánkban, akiknek az egyetlen út a felemelkedéshez a szakmaszerzés, tehát a szakképzés sikeres befejezése. A szakképzés eszközeivel élni kell az érintett csoportok esélyeinek növelése érdekében. A szakképzés feladata ezen a téren az elismert szakmához való jutás lehetőségének megteremtése. Az esélyegyenlőség érvényesítése nem pusztán követelmény, hanem a társadalomnak is hosszú távú érdeke, hiszen növeli a versenyképességet. Az esélyegyenlőség biztosításának növelése még további szemléletváltást, rugalmasságot, és nagyobb figyelmet igényel az agrár szakképző iskolai hálózatot alkotó oktatási intézményektől is. Az iskolai rendszerű szakképzésben részt vevő diákjaink jelentős része hátrányos helyzetű, ezért kiemelt figyelmet kell fordítani esélyegyenlőségük megteremtésére, felzárkóztatásuk biztosítására. A folyamatosan változó szakmai követelményrendszer szükségessé teszi az ágazatban dolgozó szakemberek folyamatos továbbképzését, amely a tudásbázist adó szakképző iskolák és a minta tangazdaságok, tanüzemek hálózatára építetten hosszútávra tervezhetően megteremthető.

Felsőoktatás

Az agrár felsőoktatási képzést stratégiaileg kiemelt képzési területként kell kezelni. 2016-ban az agrárképzési területen 12 egyetem kínálatában 3 féle felsőoktatási szakképzési, 12 féle alap-, és 20 féle mesterképzés volt elérhető. Szétaprózott képzési szerkezet, összehangolatlan képzési utak jellemzik a területet, fejlesztésre szorul az oktatásfinanszírozás, a gyakorlati képzés háttere leépült és a képzési tartalomban elavult technológiák találhatók, a megszerzett tudás piaci relevanciája alacsony, nem jelennek meg a munkaerőpiac igényei a képzésben.

Az intézményi szerkezetet az oktatási kapacitások koncentrációjának, az integrációnak és a specializációnak az eszközével át kell alakítani oly módon, hogy lefedje az ágazat képzési igényeit. Meg kell teremteni az intézmények között szakmai együttműködés intézményesített csatornáit a képzési, kutatás-fejlesztési és egyéb szakmai feladatok hatékonyabb ellátása érdekében. Újjá kell szervezni a képzési portfóliót, az ágazati igények alapján fejleszteni kell a megmaradó képzések tartalmát. A képzésnek reagálni kell az ágazat várhatóan egyre magasabb szintű informatikai szintjére, automatizáltságára és a robotizáció térhódítására is.

Az egyes szakterületek oktatásához szükséges gyakorlólhelyeket külső vagy belső kapacitásokkal elő kell teremteni, megfelelően felszerelt tangazdaságokra van szükség. A felsőfokú duális képzésen keresztül külső kapacitásokon keresztül elérhető a releváns ágazati gyakorlat megszerzése a gazdaságokban még a képzési idő alatt, amellyel megteremtődik a gyakorlati és elméleti oktatás összhangja. A belső kapacitások biztosítása érdekében infrastrukturálisan és technológiailag is fejleszteni kell a felsőoktatás tangazdasági hátterét.

Kutatás-fejlesztés és innováció

Tagadhatatlan, hogy magyar agrárkutatás a XXI. században korábban soha nem látott kihívásokkal kénytelen szembenézni és egészen más feltételrendszerben kell maximális teljesítményt nyújtania, mint bármikor a megelőző évtizedekben (klímaváltozás, új állat- és növénybetegségek, GMO-k globális jelenléte, energia- és erőforrás hatékonyság igénye, növekvő áringadozások).

Az agrár-tudás és -innováció iránti piaci igény Magyarországon jelenleg alacsony. A kisléptékű, saját forrásból megvalósuló innovációk többsége megfelelő tudás, tőke és kapcsolatok nélkül ellehetetlenül. Az innovációt megalapozó kutatás és fejlesztés terén a magyar élelmiszergazdaság nyugati tagállamokhoz képest lemaradásban van, a külföldi cégek leányvállalataikon keresztül messze a tőkeszegény magyar vállalatok előtt járnak. Szabadalmakban megtestesülő újítások az ágazatban kevésbé jellemzőek.

E kihívások leküzdése érdekében szakmailag koordinált, gyakorlatorientált, a gazdaságok és termelés hatékonyságának növelését szolgáló, emberi és pénzügyi erőforrásokkal megerősített agrárkutatásra van szükség, egyúttal világos munkamegosztásra az agrár-felsőoktatással. Az állami intézményrendszernek elő kell segítenie az ágazati innovációt a fajtanemesítéstől a kereskedelemig, munkájába pedig be kell vonnia a szakmai szervezeteket és a szektor gazdasági szereplőit. Állami forrásból finanszírozott, célzott kutatási programok indítására van szükség azon kérdések megoldására, amelyek nem egy-egy vállalkozás, hanem teljes ágazatok számára jelentenek fontos problémát (például vízgazdálkodás, növény- és állatbetegségek elleni védekezés, állattenyésztés környezetterhelésének csökkentése, növény-nemesítés, természetstechnológiai kutatások, stb.).

Az innováció hazai fejlődése és eredményeinek minél szélesebb körű terjedése érdekében Magyarországon újra meg kell teremteni a technikai- és technológiai fejlesztés hátterét, az oktatás és kutatás, valamint a szaktanácsadás összhangját. Ehhez olyan intézményesített együttműködések kell létrehozni, amelyek a kutatás-fejlesztésben, oktatásban és szakképzésben érdekelt szervezeteket összefogják, munkájukat koordinálják. Folyamatos és aktív visszacsatolás szükséges a termelő szektor részéről a kutatás-fejlesztési szereplők irányába a számukra fontos kutatási területekről, megoldandó problémákról. Meg kell győzni a gazdasági élet szereplőit a kutatás-fejlesztési eredmények hasznosításának fontosságáról.

Szaktanácsadás

A szaktanácsadási tevékenység tekintetében a legkomolyabb beavatkozásra a kevésbé integráltan vagy zömében kisebb méretű termelőkből álló szektorokban van szükség – mint például a sertés vagy a zöldség-gyümölcs szektor. Bizonyos termékkörök – különösen gabona- és olajos növények - esetében az inputszállítók gyakran nyújtanak ilyen szolgáltatást, más esetben egy-egy kisebb ágazatban már megszervezésre került (kiskérődzők, méhészet). A gazdálkodók, vállalkozások gyakran külföldi tanácsadók szolgáltatásait veszik igénybe a megfelelő színvonalú tudással rendelkező hazai szolgáltatások hiányában. A hazai szaktanácsadók kutatóműhelyekkel, felsőoktatási intézményekkel való kapcsolatai általánosságban véve gyengék, ezért erősítésre szorulnak.

A feldolgozóipari kis- és középvállalkozások versenyképes, hatékony működése érdekében nélkülözhetetlen az üzleti és marketingtervezési gyakorlatuk támogatása.

VIII. Kiknek termel a jövő magyar élelmiszergazdasága?

Alapvető kérdésként merül fel, hogy milyenek lesznek a jövő fogyasztói, milyenek lesznek a demográfiai viszonyok, a táplálkozási és vásárlási szokások?

Demográfiai trendek

A piaci lehetőségek vizsgálatánál nem tekinthetünk el a potenciális piacok demográfiai vizsgálatától. 1950-ben 2,5 milliárd ember élt a Földön, 2050-re a népességszám az ENSZ előrejelzése alapján eléri a 9,7milliárdot. Ez a 2010-es 6,9 milliárd fős népességszámhoz képest 2,8milliárd fős emelkedést jelent 1970 és 2010 között 3,2 milliárd fővel nőtt a népesség, így a következő 40 évben valamivel kisebb teljesítménynövekedést kell produkálnia a világ mezőgazdaságának – 1,1%-ot éves szinten 2050-ig az eddigi 2,2% helyett. Ennek megvalósulása is 60%-os növekedést jelent!

Figyelemmel kell lenni arra, hogy a jelenlegi trendek alapján csökken a lakosság Kelet-Európában, Oroszországban és Japánban. Az ENSZ jelenlegi előrejelzése alapján 2060-ra a szomszédos országok közül Ausztria népessége nőhet, Szlovákia lakossága 12 százalékkal csökken, Románia és Szerbia elvesztheti lakosságának 41, illetve 28 százalékát, Horvátország és Bosznia-Hercegovina lakossága 30, illetve 38 százalékkal eshet vissza, a nem szomszédos közelebbi piacaink közül pedig Németország népessége 10%-kal csökkenhet 1990-hez képest.

A vásárlóerő szempontjából fontos figyelembe venni, hogy a gazdasági jövőtanulmányok nem számolnak az EU gazdasági erősödésével. Az előrejelzések alapján 2050-ben a legnagyobb nemzeti jövedelemmel Kína, az USA, India, Brazília és Japán fog rendelkezni, az első tízben csak Németország és Nagy-Britannia lesz benne Európából a várakozások szerint. Ázsia világgazdasági súlya előreláthatóan dinamikusan nő a következő évtizedekben, a világgazdaság legfontosabb erőközpontjává válik.

Magyarország tekintetében a hazai népességstatisztikai előrejelzések 2060-ra a közepesen várható lakosságszámot 7,9millió főre teszik, a két szélső előre jelzett érték 8,7 millió és 6,7 millió fő. Összehasonlításként jelezzük, hogy 1981-ben Magyarország népességszáma 10,71 millió fő volt.

Nemzetközi élelmiszerfogyasztási trendek

2005/2007-es adatok alapján a napi élelmiszerfogyasztás 2.770 kalória/fő, ami természetesen szélsőségesen oszlik meg: 2,3 milliárd embernek 2.500 kalória/napnál, 500 milliónak 2.000 kalória/napnál kevesebb jut, míg 1,9 milliárd ember 3.000 kalória felett jut hozzá élelmiszerhez naponta. A FAO által készített, 2050-ig szóló előrejelzés a világ GDP-jének 2,5-szeres, az egy főre jutó jövedelem 1,8-szoros növekedésével számol. A FAO előrejelzéseit alapul véve növekvő napi kalória bevitelével és húsfogyasztással számolunk a fejlődő országokban, 2050-re 4,7 milliárd ember fog napi 3.000 kalóriánál többet fogyasztani. A mostani rendkívül rossz állapotokhoz képest jelentősen fog nőni Afrika szubszaharai övezetében az egy főre jutó fogyasztás, továbbá Dél- és Kelet-Ázsiában várható további nagyobb bővülés e téren.

A jelenlegi előrejelzések alapján összességében 70-90%-kal nőni fog a világ élelmiszerszükséglete 2050-re a mostani állapothoz képest.

A világ élelmiszerfogyasztását tekintve több folyamat figyelhető meg. A fejlett fogyasztói társadalmakban várható fontos trend, hogy az egészségesnek tartott élelmiszerek – hal, fehér húsok, zöldség-gyümölcs -, a hagyományos élelmiszerek és más friss, ismert eredetű termékek vásárlása növekszik, ahogyan a mesterséges adalékanyagoktól mentes élelmiszerek, az egészség megőrzéséhez kapcsolódó élelmiszerek iránti kereslet is. A termék származására, összetevőire vonatkozó információk iránti igény erősödik, az állati termékek vásárlásánál pedig az állatjóléti és környezetvédelmi szempontok is megjelennek.

A másik folyamat, hogy a fejlett fogyasztói társadalmakban élő emberek időhiánya miatt nő a magasabb kényelmi értékkel rendelkező élelmiszerek piaci jelentősége. A két irány közös metszetének tekinthető, hogy ezekben a társadalmakban a termékekre vonatkozó, különösen a feldolgozott készítmények csomagolásain szereplő információk jelentősége tovább fog nőni.

Az élet minden területét behálózó információs technológiák használatával belátható időn belül a fogyasztók egy-egy termékről lényegében azonnal minden információt elérhetnek - a termeléstől az áru kiskereskedelembé kerüléséig - akár az áruházi polc mellett állva is. Az online vásárlás, a házhozszállítási szolgáltatások megváltoztatják a fogyasztói magatartást.

A fogyasztók ugyanakkor soha nem lesznek egy homogén közösség, a világban hagyományosan meglévő nemzeti, társadalmi, kulturális, gazdasági és gasztronómiai különbözőségek fennmaradnak és ismeretük, felhasználásuk elősegíti egy-egy ágazat, cég sikeresebb exportteljesítményét.

A fejlett országokban várhatóan még tovább nő az egy főre jutó tej- és húsfogyasztás (202 kg/fő/év-ről 216 kg/fő/év-re, illetve 78 kg/fő/év-ről 94 kg/fő/év-re), a fejlődő országokban minden alapvető mezőgazdasági termék fogyasztásában növekedés várható (hús esetében 28 kg/fő/év-ről 44 kg/fő/évre, tej esetében 44 kg/fő/év-ről 78 kg/fő/év-re). Minden fejlődő országban jelentősen nőni fog a baromfi fogyasztása. A fejlődő országok egy részének fogyasztása esetében ugyanakkor azzal kell számolni, hogy nem fogja követni a nyugati típusúnak nevezett, alapvetően állati termékekre épülő étkezési kultúrát, összességében pedig a bevitt energia fele továbbra is a gabonatermékekből származik majd.

Magyarországon – a népességszám alakulásától függetlenül – az életszínvonal és a vásárlóerő növekedésével, a fogyasztói tudatosság erősödésével számolunk. Fokozni kell a fogyasztók egészséges, kiegyensúlyozott étrenddel kapcsolatos felvilágosítását és segítség nyújtását abban, hogy az élelmiszerek árában azok valódi értékét, a minőségük által képviselt többletértékeket fel- és elismerjék.

IX. Az élelmiszergazdaság szervezése

1. Piacszervezés

A magyar mezőgazdasági termékek, élelmiszerek belső piaci pozícióinak és külföldi piaci értékesítési csatornáinak erősítése, **értékesítésének összehangolt EU-s és hazai forrású ösztönzése** érdekében alapvető cél az előállított áru hozzáadott értékének növelése, a fogyasztói-kereskedelmi igények mind teljesebb körű kielégítése. Ennek érdekében **általános és termékpálya-specifikus marketing stratégiákat** kell alkalmazni a meglévő piacok megtartására, újak építésére és fejlesztésére, a tömegpiaci és a részipiaci termékkörök és időszakok meghatározásával. Ezen túlmenően meg kell teremteni az összhangot az EU-s és a hazai finanszírozású promóciós források között, kihasználva az ebben rejlő szinergiákat, és lehetőséget adva a szakmai, szakmaközi szervezetek által képviselt ágazatok közösségi marketingtevékenységének fokozására.

A magyar közösségi marketing intézményrendszerének a hagyományos marketingcélokon- és eszközökön túl a belföldi piacon a piac- és terméktanulmányok készítésére, a belföldi szereplők képzésére, adatbankok működtetésére kell koncentrálni. A külföldi piacokon a piacra jutás érdekében piackutatási és üzleti utak támogatására, a piacépítés érdekében imázs növelő intézkedésekre és a már exportáló vállalatok piacmegtartó tevékenységének támogatására, a magyar termék imázsának megteremtésére kell fókuszálnia.

A fenntartható élelmiszertermelés és az értékesítés növelésének megvalósításához a hazai és a nemzetközi fogyasztói igények folyamatos mérésére és az eredmények érintettek számára történő hozzáférhetővé tételére van szükség.

Termékpályánként erős **szakmaközi szervezetek**nek kell működni, amelyek képesek az európai és nemzeti jog biztosította keretek között ágazati önszabályozásra és képesek kihasználni az abban rejlő potenciált.

Az élelmiszergazdaságban zajló termelési, piaci és kereskedelmi folyamatok nyomon követéséhez és értékeléséhez, az üzleti, szakmai és gazdaságpolitikai döntésekhez, továbbá a piac átláthatósága érdekében valamennyi ágazatban naprakész adatokat és információkat nyújtó **adatszolgáltatási- és feldolgozási rendszerek** működtetésére van szükség, amelyek transzparens módon nyújt információt termelőnek, feldolgozónak, tanácsadónak, hitelfinanszírozónak és kormányzatnak egyaránt.

2. Szövetkezés, gazdatársulások

Ma a magyar gazdálkodók együttműködési, szövetkezési hajlandósága alacsony. Ennek oka összetett. Sajnálatos módon a magyar gazdálkodók elmúlt évtizedekben szerzett üzleti tapasztalatai nem segítik a kölcsönös üzleti bizalmon alapuló megoldásokat (nem hisznek az így szerezhető előnyökben), az egyéni és család szint feletti társadalmi-gazdasági szervezeti formáktól gazdasági tevékenységükben nem várnak segítséget és megoldásokat. Szerepet játszik benne az is, hogy az adózási rendszer egyes elemei (östermelői adózás rendszere, általános forgalmi adó mértéke) könnyen ellenérdekeltté teszik őket a szervezett együttműködésben. Legtöbbször hiányoznak az együttműködéshez szükséges tőkefeltételek, finanszírozás, infrastruktúra és piac- és menedzsmentismeretek.

A következő évtizedekben viszont nem lesz elég, ha a gazdálkodók egyszerűen egyénileg értékesítik a megtermelt terményt vagy felnevelt állatot. A világban tapasztalható, folyamatosan koncentrálódó vállalati körrel rendelkező különböző élelmiszer termékpályákon a nagyobb szereplők tőkeelőnyével, logisztikai és értékesítési előnyével szemben nagyobb léptékben nincsenek egyéni megoldások. Számos cég ezek közül nyugat-európai termelői szerveződések tulajdona, amely termelői szerveződések évtizedekkel ezelőtt csak úgy látták esélyesnek a piaci versenyben való helytállásukat, ha értékesítésük biztonságának megteremtése, erőforrásaik összeadása érdekében saját közös vállalkozásaik révén megszervezik saját termelésük feldolgozását, értékesítését és szakmai háttérét (holland, dán, francia példák). Ez jelenti a nagyobb értékesítési és jövedelembiztonságot.

A következő évtizedekben mind nagyobb méreteket fog ölteni az urbanizáció és a fogyasztókért folytatott árversenyben az élelmiszerkereskedelem beszerzési koncentrációja. Kétféle válasz lehetséges a magyar élelmiszergazdasági szereplők részéről. Az egyik a koncentrált kiskereskedelem által támasztott igényeknek (volumen, minőség, időbeliség, ár és szállítási feltételek) való megfelelés és a vele kötendő megfelelő áralku érdekében történő szövetkezés. A másik lehetséges válasz, hogy a magyar termelők egy része is közvetlen kapcsolatot keres a fogyasztókhöz, ezzel csökkentve a közvetítői szintek költségeit, növelve tevékenységük jövedelmezőségét. Ennek érdekében a termelőknek, élelmiszergyártóknak maguknak

is meg kell jelenniük egyénileg vagy értékesítési együttműködésben a termelői piacokon, saját bolttal vagy bolthálózattal a városi fogyasztói környezetben.

A saját feldolgozóipari és értékesítési (disztribúciós) háttér nélkül a magyar termelők sokkal kitettebbek a nemzetközi piacok és kereskedelem hullámzásainak, mint versenytársaik. A szervezett együttműködés, a szövetkezeti és gazdatársulási forma a termelők gazdasági háttérének stabilizálásán túl lehetőséget teremt korábban számukra el nem ért értékesítési csatornák használatára, közvetlen piaci visszacsatolást jelent a termelőnek, minőségi garanciát és nyomon követést nyújt a fogyasztónak.

A **szövetkezés előmozdítása érdekében** az élelmiszergazdaság minél átláthatóbb működése, az ezt támogató és elősegítő adózási környezet kialakítása fontos alapfeltétel (őstermelői adózási rendszer kérdései, az általános forgalmi adó mértéke). A jövőben működő fejlesztési támogatások esetében a termelői együttműködések által megvalósítani kívánt beruházások priorizálása jelent segítséget, emellett pedig folyamatos szakmai támogatás szükséges a termelői egyéni érdek felismerésének elérésében, e szervezetek szervezetfejlesztéséhez, menedzsment- és piaci ismereteik bővítéséhez. Meg kell teremteni a gazdatársulások önálló jogszabályi kereteit.

3. Logisztika

Lehetőségeink ellenére Magyarország jelenleg még az EU tagállamai közül az egyik legrosszabb helyen áll a külkereskedelmi logisztikai hatékonyság területén. Mindennek egyik fontos tényezője, hogy jelenleg exportárbevételünk közel 80%-át közúti szállítás révén érjük el.

A magyar élelmiszergazdaság érdeke Magyarország kedvező földrajzi fekvésére és a már meglévő infrastrukturális adottságaira épülő logisztikai versenyelőny kihasználása, a nemzetközi tranzit szállítási útvonalak és az útvonalakat kiszolgáló logisztikai csomópontok itteni fejlesztése. A magyar gabona gazdaságos exportjához a vasúti szállítási rendszerek fejlesztése (berakó- és szállítókapacitások) és fuvarszervezés (irányvonatok, visszfuvar szervezése) szükséges. Jobban ki kell használni a Tisza és a Duna, mint vízi út adta lehetőséget a Fekete-tenger felé.

Friss termékek exportjának fejlesztéséhez megfelelő méretű tároló- és hűtőkapacitások kellene, amelyek lehetővé teszik a folyamatos szállítást, a megrendelő igényeihez történő igazodást.

A közlekedési hálózat fejlesztése, a logisztikai szolgáltatások színvonalának fejlődése és maguknak a vállalkozásoknak a technikai-infrastrukturális feltételeinek fejlődése hozzájárul a könnyebb piacra jutáshoz.

4. Támogatási rendszerek

A mindenkori agrártámogatási rendszereket – jelenleg a közvetlen termelői támogatások, az agrár-vidékfejlesztési támogatások, a piaci támogatások és a nemzeti

agrártámogatások rendszerét - az agrárpolitikai prioritásoknak és agrárgazdasági érdekeknek megfelelően kell alakítani és kiszámítható, tervezhető módon működtetni.

2014-2020 között a Közös Agrárpolitika keretében 12,39 milliárd euró érkezik a magyar élelmiszergazdaságba, ami a Magyarországnak jutó összes uniós forrás 36,1%-a és a teljes európai uniós agrárköltésigvetés 3,19%-a. Ez az összeg jelentős mértékben hozzájárul a mezőgazdasági tevékenység jövedelemtermelő képességéhez és fejlesztéseinek megvalósításához. Az élelmiszergazdasági szereplőknek számolniuk kell azzal, hogy a Közös Agrárpolitika jelenlegi támogatási struktúrája, szabályrendszere és az elérhető források nagysága 2020-ig rögzített.

5. Kockázatkezelési rendszerek

Magyarország jelenleg is erősen kitett a természeti káreseményeknek (mint például aszály, belvív, vihar- és jégesőkár és fagykár), az éghajlatváltozás pedig erősíti e jelenségek gyakoriságát és erejét. Az e káresemények hatását megelőző vagy mérséklő technológiai megoldások mellett szükség van az ezek okozta termelői károkat kompenzáló rendszerekre. A 2012-ben teljesen megújított mezőgazdasági kárenyhítési rendszer, a biztosítási díjtámogatási rendszer folyamatos fejlesztése megfelelő keretet nyújt ehhez. A természeti káresemények mellett a piaci válsághelyzetekből, áringadozásból, növény- vagy állategészségügyi problémák miatti értékesítési nehézségekből fakadó jövedelemingadozás káros hatásainak csökkentésére olyan jövedelembiztosítási rendszerek állami működtetésére van szükség, amelyek ilyen körülmények között is segítik a mezőgazdasági termelőt gazdaságának működőképességének megőrzésében.

6. Hitelfinanszírozás

Az élelmiszergazdaság komoly tőke- és forgóeszköz-igénnyel rendelkező szektor. Az ágazatban működő vállalkozások, gazdálkodók számára az éven belüli és tartós forgóeszköz-finanszírozás, a fejlesztésekhez, beruházásokhoz és birtokrendezéshez kapcsolódó finanszírozás jelenti a legfontosabb igényt. Termelői együttműködések, szövetkezetek által széles körben igénybe vehető, adott termékpálya sajátosságaihoz igazodó hiteltermékekre van szükség inputanyag beszerzés, termények felvásárlása, értékesítés finanszírozásához, továbbá különböző piaci kockázataikat kezelő pénzügyi termékek (árfedezeti és határidő ügyletek) kifejlesztése, szélesebb körű elterjedése jelent előrelépést a finanszírozás területén. A hazai feldolgozóipar számára a működés, alapanyag-felvásárlás és értékesítés (különösen export) pénzügyi finanszírozását biztosító hitelekre és elérhető fejlesztési hiteltermékek folyamatos elérése alapvető fontosságú.

X.A minőségi élelmiszergazdaság fejlődését megalapozó háttér létrehozása

1. Élelmiszer-feldolgozás

Ma Magyarországon több mint 4.200 élelmiszeripari vállalkozás működik. 2015-ben a tisztán magyar tulajdonú élelmiszeripari vállalkozások a hazai élelmiszeripar tőkéjének 38%-át jegyezték, e cégek foglalkoztatták az ágazatban dolgozók 68%-át és az élelmiszeripar összes árbevételének 49%-a realizálódott náluk. Csupán 298 cég volt 100%-ban külföldi tulajdonban 2015-ben, e vállalatok átlagos árbevétele tízszer, létszáma pedig négyszer haladta meg a belföldi tulajdonú cégeket. A külföldi jegyzett tőke több mint fele az üdítőital- és ásványvíz-gyártás, a sörgyártás, az édesség gyártása, a szőlőbor termelése, és az étolaj gyártása területén volt jelen. Ez a néhány száz cég adta az ágazat teljes exportárbevételének 48%-át, és az adófizetési kötelezettség 41%-a kapcsolódik hozzájuk.

Növekedést kívánunk elérni a magyar tulajdonú élelmiszeripari vállalkozások tőkeerejét, árbevételét és foglalkoztatotti létszámát illetően, hiszen a klasszikus hazai mezőgazdasági alapanyagok feldolgozását tekintve jelentőségük meghatározó Magyarországon. A bővülő lehetőségek és jövedelemtermelési képesség következtében a magyar tőke beruházási hajlandóságának növekedésével számolunk a szektorban.

Az élelmiszeripari nagyvállalatok – amely körben magas a tisztán külföldi tulajdonban lévő élelmiszeripari vállalatok aránya - a szektor teljes árbevételének 54%-át, alkalmazotti létszámának pedig 36%-át adták 2015-ben, szerepük és jelentőségük megkerülhetetlen a közös jövő kialakításában. A nagyságrendek helyes értékeléséhez érdemes szem előtt tartani, hogy például Magyarország öt legnagyobb, nagyvállalatnak minősülő baromfiágazati vállalkozása egybeszámítva sem férne be az első ötven legnagyobb, baromfi szektorban működő európai vállalat közé.

Az egy alkalmazottra jutó hozzáadott érték a magyar élelmiszer-feldolgozásban a németországi érték 33,1%-a, az osztrák 26,2%-a és a holland 17,7%-a. Erősen ösztönözni kell tehát a magyar élelmiszeripari vállalkozások (az élelmiszerlánc többi szereplőivel együttműködve) módszeres fejlesztő és innovációs tevékenységét versenyképességük megőrzése és javítása érdekében és azt is, hogy az innováció váljék a szervezeti kultúra részévé a legtöbb vállalkozásnál. A nemzetközi versenyképesség érdekében magyar élelmiszerek folyamatosan növekvő hányadának kell a hazai és nemzetközi kutatás és fejlesztés eredményeit felhasználó, az egészséges életmódot támogató, magas hozzáadott értéket hordozó, innovatív terméknek lennie. Ma a kutatás-fejlesztési ráfordítás a szektorban körülbelül egy huszada az Európai Unió élelmiszeripari kutatás-fejlesztési ráfordítás átlagának. A funkcionális élelmiszerek piacának folyamatos fejlődése különösen indokolja az e területre irányuló fejlesztési tevékenység erősítését.

A feldolgozóiparban a termékek előállításán túl egyre több szolgáltatással kapcsolatos tevékenység is meg kell jelennie, a feldolgozóipar exportjában a hozzáadott érték

növekvő mértékű hányadának a szolgáltatásokból – így logisztikai, kommunikációs, gazdasági szolgáltatásokból – kellene származnia.

A minőségközpontú fogyasztói szemlélet kialakításában fontos szerep jut a hazai élelmiszer-előállítás szabályozásának, amelynek emelt szintű irányelvei a minőségi élelmiszer-előállítást szolgálják.

Komoly jelentősége lesz azoknak az élelmiszer-ellátó rendszereknek, ahol a megtermelt áru a lehető legrövidebb úton, a legkevesebb szállítással és tárolással, a legkisebb környezetterheléssel és energiaigénnyel jut el a fogyasztóhoz. A fejlesztések energia-, anyag- és víztakarékos és alacsony környezetterhelésű infrastruktúrák, továbbá létrehozására kell irányulniuk.

A hazai élelmiszerkereskedelem nemzetközi vállalkozásainak aktív szerepvállalásának erősítése szükséges a magyar termékek más országokban működő hálózataikon keresztül történő értékesítésében.

2. Eredetvédelem, tájegységekhez kapcsolódó termékcsaládok kialakítása

Az eredetvédelem célja a termelők jövedelmének növelése a földrajzi árujelzőkhöz (eredet megjelölések és földrajzi jelzések) kapcsolódó kollektív reputáció védelme és hasznosítása által. Az európai uniós élelmiszerpiacon jelen lévő fogyasztói trend miatt - amely hazánkban is erősödni fog a fogyasztói tudatossággal párhuzamosan - Magyarországon is szükség van a terroir jellegű, tájegységekhez kötődő termékcsaládok kialakítására.

A földrajzi árujelzős termékek előállítása és forgalmazása a helyben termelt alapanyagokból készült, jó minőségű élelmiszerek értékesítése növelésének egyik fontos lehetősége.

Az elérhető értéknövekedés és jobb értékesítési lehetőségek miatt az uniós oltalom termelői közösségek által megszerzésének elősegítésére, a nemzeti minőségrendszerek fejlesztésére, megfelelő szabályozásuk és használatuk elősegítésére van szükség. A vállalkozásoknál fejleszteni kell azokat a készségeket és tudást, amelyek révén képesek ezeket az eredetvédelemhez kapcsolódó eszközöket megismerni és megfelelően használni. Növelni kell a megfelelő árualappal és piaci értékesítési lehetőséggel bíró, oltalom alatt álló földrajzi árujelzőkkel ellátott termékek körét, számát és ezek esetében a szaporítóanyagtól (tenyésztőanyagtól) kezdődően a feldolgozott késztermékig a teljes termékpályát átfedő összefogások létrejöttét kell elősegíteni. A földrajzi árujelzőket a hagyományos különleges termékek intézménye, valamint a nemzeti minőségrendszerek alkalmazása jól kiegészítheti.

Az államnak elsősorban információnyújtással és az arra érdemes kezdeményezések számára szakmai segítségnyújtással kell hozzájárulnia e piaci szegmens fejlődéséhez.

3. Élelmiszerlánc-biztonság

A szántóföldtől az asztalig tartó összes tevékenységet lefedő élelmiszerlánc-biztonsági rendszerek célja, hogy az élelmiszerlánc termékei – különösen az élelmiszerek – mindenkor egészségesek, kiváló minőségűek és biztonságosak legyenek, valamint azok előállítása, kereskedelme, felhasználása vagy fogyasztása során az emberek és a társadalom magas fokú tudatosságot és felelősséget tanúsítsanak. Ebben az összefüggésben a társadalom magában foglalja az összes élelmiszerlánc-szereplőt, így a vállalkozásokon és hatóságokon túlmenően a médiát, a politikát, a szakmai, a civil, az oktatási és a tudományos szervezeteket egyaránt.

A cél valóra váltásának egyik eszköze az élelmiszerlánc-biztonsági tudásmenedzsment területén tudáscentrum kiépítése és működtetése szükséges, ennek érdekében pedig egységes információ-menedzsmentre, átlátható kockázatelemzésre van szükség. A tudáshálózat kialakítása érdekében ki kell építeni annak alapjait, modern oktatás-képzésre, a kutatásban és innovációban partnerségre és élénk közkapcsolatokra van szükség.

A minőségi élelmiszer-előállítás egyik fontos feltétele az élelmiszerminőség kiemelt ellenőrzése, továbbá az élelmiszerhamisítás, élelmiszer-bűnözés elleni határozott fellépés. Ehhez megfelelő méretű és magas színvonalú élelmiszerlánc-biztonsági laboratóriumi kapacitások, az élelmiszerekkel összefüggő visszaélések felderítése érdekében pedig gyors reagálású hatósági kapacitások működtetése szükséges.

A hozzáadott értéket erősíti az ellátási láncot érintő piaci és termelési, szakmai kockázatok feltérképezésének, elemzésének és csökkentésének minél magasabb fokú menedzselési képessége és az eljárások ellenőrzésére támaszkodó minőségbiztosítás is. Az előállítás, forgalmazás körülményeinek ellenőrzése érdekében be kell csatornáznai a vállalkozói önellenőrzések eredményeit az élelmiszerlánc-felügyeleti hatósághoz. Amennyiben a vállalkozók az önellenőrzéseiket kellő pontossággal és hatékonysággal végzik el, akkor az így keletkező információk támogatják a minőségrendszerek megbízható működtetését.

A tudatos fogyasztói döntések meghozatalában egyre jelentősebb szerepet játszanak a megbízható és az állampolgár által látható védjegyrendszerek. A védjegyek mögötti megbízhatóságra a garanciát az állam által elvégzett ellenőrzések, illetve a vállalkozók által végrehajtott önellenőrzések adják. A megbízható információkkal és hiteles adatokkal alátámasztott minősítési rendszerek megismertetésével erősíthető a fogyasztókban a magyar, egészséges élelmiszerek iránti bizalom.

A célok elérését segítő másik út annak biztosítása, hogy a mai modern élelmiszerlánc-biztonság elképzelhetetlen az egész élelmiszerlánc komplex, megelőző jellegű felügyelete nélkül. Az élelmiszerlánc-kockázatok kezelése területén az ismert kockázatok felügyelete érdekében széleskörű kockázatcsökkentés, továbbá hiteles és erős hatóság szükséges, az ismeretlen veszélyek és elfogadhatatlan mértékű kockázatok kezelése érdekében pedig a visszaélések elleni sikeres küzdelem és a kritikus infrastruktúrák védelme szükséges.

A mindenkori élelmiszerlánc-felügyeleti hatóságnak mind a hatékony hatósági ellenőrzés, az illegális tevékenységek elleni fellépés, mind a vásárlók tájékoztatása és informálása, a velük való hatékony kommunikáció kiemelt prioritásként kell működnie. Az élelmiszerlánc-biztonsághoz kapcsolódó információ és tudás megosztásához, valamint a hiteles minősítések elvégzéséhez és megismertetéséhez, továbbá az élelmiszerlánc-kockázatok közvetlen és hatékony kezeléséhez erős intézményrendszer működtetése szükséges.

XI. Az élelmiszergazdaság termelési alapjainak biztosítása

1. Öntözés és a klimatikus kockázatok kezelésének egyéb eszközei

Az elmúlt 30 évben a tavaszi középhőmérséklet 1,75°C fokkal, a nyári 2°C fokkal nőtt. A száraz időszakok hossza jelentősen megnövekedett az elmúlt évtizedek során, a fagyos napok számának csökkenése és a hőségnapok számának növekedése egyaránt melegebbet jelez. A csapadék mennyisége nem mutat jelentős változást, eloszlása azonban időben nagyon változékonnyá vált. A több mint egy évszázadot átívelő idősor alapján a legnagyobb csapadékcsökkenés a tavaszi évszakban következett be, értéke megközelíti a 20%-ot. Hazánk az éghajlatváltozás valószínűsíthető következményeit tekintve Európa egyik legsérülékenyebb országa, ez a helyzete érinti az élelmiszerellátás biztonságát, tartós korlátozó tényezőt jelent a mezőgazdaság versenyképességünk szempontjából, fenyegeti a felszíni és a felszín alatti vízkészleteket.

A **klímaváltozás** közvetlen hatásai között a szélsőséges időjárási jelenségek gyakoriságának növekedésével (aszály, csapadék változékonny eloszlása, belvíz, felhőszakadás, stb.) kell számolni. Mivel Magyarország területeinek döntő többsége ökológiai határhelyzetben helyezkedik el, minden változás érzékenyen érinti a természetes és természetközeli vegetációt, a gazdálkodást (földhasználat, technológia, fajok, területek ökológiai szolgáltatásai, minőségi problémák, új növény-egészségügyi kockázatok). Közvetett hatásai között pedig az ingadozó piaci árakat és gazdálkodói jövedelmeket, a termelési érték csökkenését tapasztaljuk leginkább a mezőgazdaságban. Nem feledkezhetünk meg a más ágazatokból begyűrűző közvetett hatásokról sem (hózáférés vízhez, energiához, stb.)

Éppen ezért koordinált fellépés szükséges a klímaváltozás kárpát-medencei hatásainak modellezése területén, az alkalmazkodóképesség növelése, a várható negatív hatások csökkentésére irányuló tevékenységek, lépések meghatározása területén. A szemléletformálás erősítése, a klímatudatosság a fejlesztések megvalósításánál, a napi gyakorlatban elengedhetetlen. Informatikai alapú döntéstámogatási rendszerekre van szükség, amelyek előrevetítik a változásokat és gyakorlati javaslatokat kínálnak.

Öntözés

A klímaváltozás kapcsán prognosztizált modellek ismeretében és az elmúlt évtized tapasztalatai alapján meg kell teremteni a **vízhiány és a víztöbblet** okozta veszélyek megelőzésének, elhárításának feltételeit, hiszen ezek a káresemények (belvíz,

vízhiányos időszakok, aszály) okozzák a legnagyobb közvetlen veszteséget a magyar mezőgazdaság számára. Közvetett hatásként egyértelmű piacvesztést okoznak, mivel az állandóan ingadozó termésszintek miatt nem tudunk hosszabb időskálán is kiszámítható, közel állandó mennyiséget és minőséget szállítani képes üzleti partnerként megjelenni a piacokon.

Magyarországon meg kell teremteni a hatékony mezőgazdasági öntözés feltételeit, növelni kell az öntözhető területek arányát – részben a vízhiányos állapottal összefüggő károk mérséklése, részben a vízigényes, magas hozzáadott értékű kultúrák termesztésbiztonsága (vetőmag, szántóföldi zöldségek, gyümölcsök) és a jó és közepes termőhelyi adottságú, de aszályoknak gyakran kitett területen történő eredményesebb gazdálkodás érdekében. A mezőgazdaság vízszükségletét a növénykultúra vízigénye mellett az öntözendő terület nagysága és az öntözési infrastruktúra kiépítettsége határozza meg. **Hazánk 5,4 millió hektáros mezőgazdasági területének csupán 2,4%-án történt vízpótló öntözés 2015-ben,** ami jóval az uniós (8%) vagy az USA-beli (20% felett) szint alatt van. A közel 170 ezer hektár vízjogilag engedélyezett területből a ténylegesen öntözött terület mindössze 130 ezer hektár volt. Öntözésünk jelenleg az 1950-es évek szintjének felel meg, ami az 1970-es évek „öntözési csúcsának” harmada. **Mindeközben a vízben bőséges években 200 km³, száraz években pedig 60 km³ víz folyik át az országon úgy, hogy az összes éves vízfelhasználás megközelítőleg 3 km³.** Az öntözött területek 72%-a az állami tulajdonú öntözőrendszereken keresztül jut öntözővízhez. Az országosan felhasznált öntözővíz 83%-át biztosítják a síkvidéki öntözőrendszerek.

Az öntözés szélesebb körű alkalmazásához több feladat határozható meg.

A felszíni öntözővíznek rendelkezésre kell állnia az öntözést megvalósítani kívánó termelő területének vagy a termelői együttműködés területeinek határán, amelyben az államnak az eddigieknél nagyobb szerepet kell vállalnia.

A mezőgazdasági területek sajátos hazai viszonyaihoz (elaprózott birtokszerkezet, osztatlan közös tulajdon) igazodó öntözési szabályozási környezet kialakítására van szükség az öntözési beruházások megvalósításához és a létrejött létesítmények üzemeltetéséhez.

Minden közcéllal működő vízgazdálkodási létesítmény, csatorna esetében egyértelműen meg kell határozni azok tulajdonosának és kezelőjének feladatait, jogait és kötelességeit, továbbá rendezni kell azt a helyzetet, amikor minderre a tulajdonos vagy a kezelő valamilyen oknál fogva nem képes. A területi vízgazdálkodáshoz szakmailag szükséges valamennyi állami és nem állami tulajdonú csatornát, létesítményt üzemképes állapotba kell hozni, biztosítani kell folyamatos karbantartásukat és fenntartásukat. Külön figyelmet kell fordítani a rugalmas használatú kettősműködésű csatornákra és tározóépítési programot kell megvalósítani sík- és dombvidéken egyaránt a vízvisszatartás elősegítése érdekében. Külön figyelmet kell arra fordítani, hogy ne működhessenek a vizet feleslegesen levezető és ezzel természetes élőhelyeket megszüntető, kiszáradást okozó csatornák.

Az akvakultúra jellegű gazdálkodás összekapcsolása a vízhasznosítási rendszerek fejlesztésével további haszonvételi lehetőséget teremt a komplex vízhasználat megteremtéséhez.

Össze kell hangolni a vízrendszerekkel összefüggő vízhasználói igényeket és érdekeket. Ennek érdekében ki kell alakítani egy mezőgazdasági öntözési katasztert, amely lényegében a mezőgazdasági vízkeresletre, az öntözési és halgazdasági vízigényekre vonatkozó minden fontosabb információt rögzítő rendszer. A rendszernek a tényleges mezőgazdasági vízhasználatokkal, azok technikai jellemzőivel, térbeliségével és időbeli lefolyásával kapcsolatosan pontos információt kell szolgáltatnia a kormányzati szervek felé, csökkentenie kell a mezőgazdasági vízhasználók adminisztratív terheit, lehetővé kell tennie a potenciális mezőgazdasági vízigényekre vonatkozó előzetes talajtani és vízügyi információk elérhetőségét a termelők számára.

A klímaváltozás okozta negatív hatásokat a növénytermesztésben a gazdálkodók a talaj vízgazdálkodásának javításával, talajkímélő gazdálkodással, a termőhely aktuális állapotának megfelelő földhasználati forma kiválasztásával, víztakarékos művelési módok alkalmazásával, a mikroöntözés különböző módozatainak nagyobb arányú terjedésével, az állattenyésztésben pedig a tartási technológia fejlesztésével mérsékelhetik. Erre nagy szükség van, hiszen átlagosan egy kilogramm búza előállítása 1.300-1.700 liter, egy kilogramm kukorica 900-1.200 liter és egy kilogramm szója 1.800 liter vizet igényel.

A természeti káresemények közül a jégkár az, amely ellen nem lehetséges egyedi védekezés, ezért a **jégkár-elhárítás** technológiai háttérének és üzemeltetésének közösségi megszervezése országos léptékben célszerű.

Növény- és állategészségügyi kockázatok

A klímaváltozással, a kereskedelem globalizációjával összefüggésben tovább fokozódik az eddig Magyarországon elő nem fordult növény- és állategészségügyi betegségek, kártevők felbukkanásának kockázata. A kockázatok csökkentése érdekében a védekezéshez hazai kutatási programok működtetése és a kapcsolódó nemzetközi kutatási programokban való részvétel, valamint magas színvonalú hatósági háttér működtetése szükséges, amely képes koordináltan irányítani a védekezéssel összefüggő feladatokat.

Üvegházhatású gázok

A klimatikus kockázatokat és a negatív forgatókönyvek valószínűségét csökkentik az **üvegházhatású gázok (ÜHG)** globális szinten történő csökkentésére irányuló erőfeszítések. Az ÜHG kibocsátás csökkentésének szükségességéről nemzetközi egyetértés van. A 2015. decemberi párizsi klímakonferencián született megállapodás megerősíti azt a globális célkitűzést, hogy a Föld légkörének átlaghőmérséklet-növekedését a megállapodást aláíró 195 ország 2 Celsius-fok alatt tartja és folytatja az erőfeszítéseket a felmelegedés 1,5 Celsius-fok alatt tartására is. Az Európai Unió ennek érdekében 2015-ben legalább 40%-os kibocsátás csökkentést vállalt 2030-ra az

1990-es kibocsátási értékéhez képest, amely csökkentést természetesen az egyes tagállamoknak kell végrehajtania.

Mai tudásunk alapján a magyar mezőgazdaság kibocsátásának aránya az ország ÜHG kibocsátásán belül 11,2%, ezen belül a metán a kibocsátások 24,3%-áért, a dinitrogén-oxid 67,7%-ért felelős az ágazat.

A földterület használatának változása és az erdők a teljes üvegházhatású gáz kibocsátásnak majdnem 6%-át, az összes szén-dioxid kibocsátásnak pedig majdnem 8%-át elnyelik, a 2050-re tervezett üvegházhatású gázok csökkentéséhez a mezőgazdaságnak arányosan hozzá kell járulnia.

2. Biológiai sokféleség megőrzése

Kitűzött célunk a biológiai sokféleség csökkenésének és az ökoszisztéma-szolgáltatások további hanyatlásának megállítása Magyarországon, állapotuk lehetőség szerinti folyamatos javítása. Stratégiai területként tudjuk meghatározni a táji diverzitást, a zöld infrastruktúra és az ökoszisztéma szolgáltatások fenntartását, a fenntartható erdő- és vadgazdálkodást és a vízi erőforrások védelmét, az inváziós idegenhonos fajok (özönfajok) elleni küzdelmet és természetesen a mezőgazdaságunk alapját jelentő növényi és állati genetikai erőforrások megőrzésének, fejlesztésének és fenntartható használatának kérdését.

A jelentősebb természeti értékekkel rendelkező területeken előnyben kell részesíteni az extenzív termelési formákat, így például elő kell segíteni az ökológiai eltartó képességnek megfelelő mértékű legeltető állattartást, az extenzív gyepgazdálkodást.

Az államnak fokozott szerepe van a szabályozáson, támogatásokon és intézményein keresztül a genetikai erőforrások ágazat érdekében történő megőrzésében, fejlesztésében.

3. Termőföld

A mezőgazdasági terület 54%-át művelték egyéni gazdaságok, 36%-át pedig gazdasági szervezetek 2016-ban, míg 10 százalék volt a gazdaságra nem azonosítható terület (többek között egyházak, nemzeti parkok, Magyar Államvasutak Zrt.). Az egyéni gazdaságok által művelt mezőgazdasági terület 10%-kal nőtt 2010-hez képest, míg a gazdasági szervezetek által használt terület 12%-kal csökkent hat év alatt. Az átlagos birtokméret az egyéni gazdaságok esetében 7,6 hektár, a gazdasági szervezetek esetében 253,2 hektár volt. A birtokszerkezet duális, egyszerre van jelen nagyszámú kisgazdaság, és kevés, de a mezőgazdasági terület jelentős részét használó nagygazdaság. A gazdaságok 86%-a 10 hektár alatti volt és a mezőgazdasági terület mindössze 9%-át művelik. Ezzel szemben a 300 hektár feletti gazdaságok az összes gazdaság 0,6%-át alkották, de ők használták a mezőgazdasági terület 40%-át. A 0,1%-ot kitevő ezer hektár feletti üzemek pedig a mezőgazdasági terület 20%-ával

rendelkeztek. Az 1.200 hektárnál nagyobb mezőgazdasági területet művelő gazdaságok részesedése az összes mezőgazdasági területből 17,9% volt 2015-ben.

Mivel a talajképződés rendkívül lassú folyamat, a talaj alapvetően nem megújuló vagy feltételesen megújuló természeti erőforrásnak tekintendő, ami miatt kiemelt védelmet igényel mind az állam, mind a gazdálkodók részéről mennyiségi és minőségi szempontból egyaránt. Minőségi szempontból a talaj termékenységének, széntartalmának és biológiai sokféleségének a csökkenése, kisebb vízmegtartó kapacitás, a gáz- és tápanyagkörforgás dinamikájának változása, valamint a szennyező anyagok feldúsulása okoz problémát. Fenn kell tartani azokat a támogatási rendszerhez kapcsolódó vagy attól független szabályozókat, ösztönzőket, melyek a gazdálkodók számára segítenek földjeik termőképességét fenntartható módon megőrizni, fejleszteni. Az elmúlt évtizedekben nagy mennyiségű olyan területet vontak ki a művelésből, amelyek ténylegesen még hasznosíthatóak a mezőgazdasági termelés számára, így ezek mezőgazdasági termelés számára történő újbóli hasznosíthatóvá tétele tovább növeli termelési potenciálunkat.

Az eredményes gazdálkodás alapfeltétele a birtokrendezési folyamatok előrehaladása, hogy csökkenjen a hazai földrészletek elaprózodottsága, növekedjen az adott mezőgazdasági tevékenység hatékonysága szempontjából optimális táblaméreték aránya, az egy gazdálkodó által tulajdonolt (és használt) területek pedig minél inkább egy darabban legyenek vagy legalábbis földrajzilag minél nagyobb közelségben legyenek egymáshoz. Fel kell számolni a részarány földkiadás során keletkezett osztatlan közös területek problémáját. Olyan ágazatspecifikus **öröklési szabályozásra** van szükség, amelyek érdemben akadályozzák meg a további aprózódást.

4. Ökológiai termelés

A jelenlegi ökológiai termelési szerkezetben a szántóföldi termelés és a rét-legelő gazdálkodás dominál. A szántóföldi termelésen belül a gabonafélék a meghatározóak, de magas a tömegtakarmányok és az ipari növények aránya is. Állatlétszámra vetítve az állattenyésztésben a baromfifuttatás dominál, ezt követi a szarvasmarhafélék és a juhok tartása.

A hazai piacon a fizetőképes kereslet erősödése, a fogyasztói bizalom növelése és a fogyasztói tudatosság, egyáltalán az alapvető ismeretek megléte alapfeltétele a továbbfejlődésének, exportpiacok esetében pedig a piaci igényekhez jobban alkalmazkodó termékszerkezet - tömegtermékek mellett friss zöldségfélék, gyümölcsök és állati termékek -, a feldolgozottsági fok növelése a továbblépés alapja. A keresleti oldal erősödése képes jelentős növekedést generálni az ökológiai gazdálkodás alatt álló terület nagyságában. Kormányzati oldalról folytatni kell az ökológiai termelés, feldolgozás és fogyasztás minél szélesebb körű ösztönzését.

Az ellenőrző, illetve tanúsító szervezet felügyelete alatti ökológiai tevékenységhez fejlett képzési, kutatás-fejlesztési és szaktanácsadási rendszert kell működtetni.

5. Fenntarthatóság

Az élelmiszergazdaság gazdasági, környezeti és társadalmi fenntarthatósága a természeti erőforrásokkal történő hatékony gazdálkodás, az ágazati versenyképesség és a vidéki életminőség javításán keresztül biztosítható.

Szigorodó szabályozás

A **környezeti** fenntarthatóság, a termelésből és fogyasztásból adódó környezetterhelés csökkentése érdekében a következő évtizedekben a környezetvédelemmel, a víz-, talaj- és levegővédelemmel, az üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkentésével összefüggő **szabályozók fokozatos szigorodása** várható Európában. Kiemeljük ezek közül az üvegházhatású gázok kibocsátására vonatkozó, mezőgazdasági termelést érintő előírások más most érzékelhető változásait, amelyek komoly mértékben kihatással lehetnek az európai és magyar állattenyésztésre. A hazai élelmiszergazdaság érdeke, hogy a versenyképességét a lehető legkisebb mértékben érintő módon tudjon megfelelni ezeknek a szabályoknak, növekedése minél kisebb környezetterhelés révén valósuljon meg.

Ehhez első lépésben a mezőgazdasági területek művelése, az állattartás tényleges környezetterhelését mutató adatok rendszeres gyűjtésére vonatkozó intézkedésekre és kutatásokra van szükség, melyek segítenek a tényleges helyzethez és lehetőségekhez igazodó szabályozások megalapozásában.

Magas színvonalú kutatás-fejlesztési háttér működése esetén jöhetnek létre azok a mezőgazdasági termelést érintő innovációk, amelyek a fenntarthatóság érdekében olyan specifikus célokat képesek szolgálni hazai viszonyok között, mint a növénytermesztés kockázatainak csökkentése, az állattenyésztés üvegházhatású gázok kibocsátását csökkentő technológiáinak fejlesztése vagy az integrált növénytermesztés elterjedésének elősegítése vagy az inputfelhasználás optimalizálása.

Gazdasági és környezetvédelmi okokból egyaránt ösztönözni kell a vállalkozások olyan beruházásait, amelyek a megújuló energiák felhasználására, az energiahatékonyság növelésére vagy éppen a trágya biogáz-üzemekben történő feldolgozására irányulnak.

A fenntarthatóság, mezőgazdasági eredetű környezetterhelés biztosításának eszközei a környezettudatos és környezetkímélő gazdálkodási módszerek általános alkalmazása (talajvédelem, trágyázás, stb.), az integrált **növényvédelem**, valamint a biztonságosabb alternatív növényvédelmi technológiák kidolgozásának és bevezetésének előmozdítása.

Magyarországnak képesnek kell lennie a **nemzetközi fejlesztési együttműködésekben** szerepet vállalni, melynek kiemelt területei kapcsolódnak a fenntarthatósági célokhoz, mint például a zöldkultúra, zöldgazdaság, környezet- és klímavédelem (vidék- és városfejlesztés, élelmezésbiztonság, fenntartható mezőgazdasági termelőkapacitás fejlesztés, fenntartható vízgazdálkodás, szennyvíz-tisztítás, a klímaváltozás negatív hatásaival szembeni védekezés).

Élelmiszerveszteség

Magyarország egyes becslések szerint ma évente körülbelül 1,8 millió tonna élelmiszerhulladékot termel, így az **élelmiszerveszteség** ténye az egyik legfontosabb fenntarthatósági problémát jelenti. Hazai kutatások szerint a kidobott élelmiszer több mint 20 százaléka, mintegy 400 000 tonna a háztartásokból származik, de jelentős mennyiség keletkezik az élelmiszergyártás fázisában és a mezőgazdasági termelés során is. A háztartásokban évente 40-46 kg élelmiszer kerül fejenként a szemétkbe, ami az összes megvásárolt élelmiszer 10 százaléka. Ez azt jelenti, hogy minden tíz magyar család elláthatna egy tizenegyediket azzal az élelmiszerral, amit megvásárolt, de nem használt fel. Ezzel hazánk a közepesen pazarló társadalmak közé tartozik. E pazarlás visszaszorításával 100 milliárd forint értékű gazdasági kárnak és jelentős mértékű környezetterhelésnek vehetnénk elejét elsősorban a megelőzés eszközével.

A hatékony munka érdekében elengedhetetlen a keletkező élelmiszerhulladék mennyiségére és keletkezési helyére vonatkozó pontos adatok meghatározása, ehhez a megfelelő adatgyűjtési rendszerek alkalmazása. Az élelmiszerveszteség mérséklése érdekében a termékpályák minden szintjén folyamatos lakossági és vállalati szemléletformálás, a tudásmenedzsment és információáramlás erősítése az érintett felek között, a hazai és nemzetközi jó gyakorlatok bemutatása és adaptálása, technológiafejlesztés szükséges. Fontos eszköz a termelési lánc szereplői közötti együttműködések, az élelmiszerláncok társadalmi célú optimalizálása.

6. Energia

Magyarország energiahordozó importfüggősége rendkívül magas, a belföldi felhasználás kőolajsükségletének 80%-át, a földgázfogyasztás több mint 83%-át importból fedezi. Az energiapolitika elsősorú célja éppen ezért a takarékos energiafelhasználás, a hatékonyság növelése. Fontos tisztában lenni azzal, hogy a jelenlegi várakozások szerint 2050-ig globális szinten nem várható a fosszilis energiahordozók használatának szignifikáns csökkenése.

A hazai kedvező agroökológiai adottságokra épülő és a fenntarthatósági kritériumokat (kiemelten ezen belül a feldolgozó, a faipari, az élelmiszer- és takarmányipari egyéb célú hasznosítások és a biológiai sokféleség és a talajminőség védelmét) figyelembe vevő **energetikai célú biomassza felhasználás** érdemben járulhat a mezőgazdaság külső energiaszükségletének csökkentéséhez. Az állattartás szerves anyagainak energetikai felhasználása (biogáz) produktív hulladékkezelést tehet lehetővé, csökkentve a környezetterhelést és a légszennyező anyagok mezőgazdasági kibocsátását. A mezőgazdasági, erdőgazdasági és feldolgozóipari melléktermékek és egyéb szilárd hulladékok (pl. szántóföldi melléktermékek, gyümölcsösökben és szőlőkben képződő nyesedékek, lejárt élelmiszerek, konzerv- és húsipari hulladékok) lokális energetikai felhasználása, végtermékké történő átalakítása pótolólagos árbevételt eredményez a gazdálkodók számára, és jelentős mértékben csökkentheti a fosszilis energiaszükségletet.

A fenntartható módon hasznosítható melléktermékek és hulladékok teljes körű energetikai hasznosítása 2025-ig elérendő cél. Valamennyi hígtrágyás rendszert alkalmazó állattartó telephez megfelelő méretű biogázüzemnek is kapcsolódnia kellene.

2050-re a bioenergia–hasznosítás szempontjából az energetikai rendeltetésű ültetvényekről származó alapanyaggal, valamint mezőgazdasági és ipari (például élelmiszeripari) melléktermékekkel dolgozó decentralizált energiatermelő egységek (például biogáz üzemek) kerülnek előtérbe.

XII. A magyar élelmiszergazdaság egyes termékpályáinak fejlődési lehetőségei

XII/1. Növényi termékpályák

1. Szántóföldi növénytermesztés (gabona- és olajnövények)

Helyzetkép

A szántóföldi növénytermesztés a magyar mezőgazdaság egyik legjelentősebb ágazata, a mezőgazdasági termékek kibocsátásának közel felét (47%) adta a 2012-16 közötti évek átlagában. A termelési szerkezetben meghatározó gabonafélék- és olajnövények a szántóföldi növénykultúrák 4,3 millió hektár területének 84%-át foglalták el 2015-ben. A gabonatermés (rizzzsel együtt) több mint 16,7 millió tonna volt 2016-ban, az olajmagtermés pedig megközelítette a 3 millió tonnát. Az ipari növények közül nem hagyható figyelmen kívül a cukorrépa-termelés, amely területe bár alig haladta meg a 16 ezer hektárt 2016-ban, feldolgozóipari jelentősége nagy. A takarmánynövények termőterülete az állatlétszám változásától függ, 280-300 ezer hektár között alakult a 2012-2016 közötti időszakban. A gabonatermés évente mintegy 12-17 millió tonna. Ezen belül a kukorica termésmennyisége évente 5-9 millió, a búzáé pedig 4-5,5 millió tonna. A termésmennyiség meghaladja a belső keresletet, ezért nagymennyiségű export árualap keletkezik. A kukorica és búzaexport évi mintegy 2,5-4,5 millió, illetve 1,5-2,5 millió tonna.

Hazánk emellett nemzetközi szinten is fontos repce- és napraforgó termelővé és exportórré vált az elmúlt öt évben. Napraforgót 600-640 ezer, míg repcét 200-260 ezer hektáron takarítanak be. A repce termésmennyisége évente mintegy 500-900 ezer tonna, a napraforgóé pedig 1,6-1,9 millió tonna. Az export mellett jelentős mértékű a repce- és napraforgóolaj gyártás.

A gabona- és olajnövény árakat a nemzetközi piaci tendenciák határozzák meg, a hazai folyamatoknak nincs jelentős hatásuk. A termelés és a világpiaci árak ingadozása ellenére a szántóföldi növénytermesztés jövedelmezősége viszonylag kiegyensúlyozott az Európai Unió közvetlen támogatási rendszerének köszönhetően.

Lehetőségek és feladatok

A szántóföldi növénytermesztés szinte valamennyi ágazatában – a jelenlegi kevésbé intenzív természetstechnológia alkalmazása következtében – jelentős a terméspotenciál, hazánk komparatív versenyelőnyökkel rendelkezik ebben a szektorban. A világ becsült gabonaszükséglete mintegy 1 milliárd tonnával lesz nagyobb 2050-re a mostaninál, ami tartós piaci lehetőségeket vetít előre.

A termelői támogatási rendszerek hosszútávon minden bizonnyal bekövetkező változása, továbbá a bel- és külpiazi lehetőségeinket középtávon jelentősen befolyásoló, a világ gabonapiacának egyre meghatározóbb szereplőjének számító fekete-tengeri régió termelése (főleg Oroszország, Ukrajna, Kazahsztán), továbbá a klimatikus változások (magasabb átlaghőmérséklet, csapadékeloszlás változása, stb.) és a növényegészségügyi kockázatok növekedése miatt, valamint a termőtalaj védelme érdekében komoly és összehangolt fejlesztő munkára van szükség a szántóföldi növénytermesztésben versenyképességünk erősítése érdekében.

Termelési oldalon magasabb szintű agrotechnika (hatékonyabb növényvédelem, tápanyag utánpótlás, és talajművelés segítségével) és tudatosabb fajtahasználat (nagyobb termelési potenciállal rendelkező fajták és fémzárolt vetőmagok használata) révén a termés hozamok növelése a legfontosabb feladat, azoknak tartósan el kellene érniük legalább a jelenlegi nyugat-európai hozamokat (2012-2016. évek esetében a búza hozama Magyarországon 4,7 tonna/hektár, míg Németországban 8 tonna/hektár, Franciaországban 7,1 tonna/hektár volt, a kukorica hozama pedig Magyarországon 6,3 tonna/hektár, Németországban 9,6 tonna/hektár, Franciaországban 8,8 tonna/hektár volt). A nemesítési tevékenység eredményeképpen további hozamnövekedések várhatóak, ugyanakkor a klimatikus hatások miatt csak a nyugat-európai termésátlagok elérésével számolunk reálisan. A búza hektáronkénti termésátlaga így 85%-kal emelkedhet az elmúlt öt év átlagához képest. Az elmúlt tíz évben a hozamok átlagosan 32%-kal nőttek, miközben a betakarított terület 3%-kal csökkent. A nemzetközi becslések a gabonafélék esetében átlagosan 1% éves hozamnövekedéssel számolnak 2050-ig.

Fontos, hogy a hozam növekedése ne járjon a minőség romlásával, vagyis a fejlesztéseknek a termelékenység mellett a minőség megtartását javítását is célul kell tűzniük. Ez azért is lényeges, mert különösen a búza esetében a jó minőség mellé jelentős árprémium is társul.

Emellett központi kérdés, hogy megfelelő mennyiségű és homogén minőségű árualap álljon rendelkezésre gabonából. A nagy volumenű nemzetközi kereslet kielégítéséhez nem elég, ha az egyes termelők által megtermelt áru önmagában megfelel a piaci igényeknek, fontos, hogy összességében is homogén és megfelelő minőségű export árualap álljon össze. E nélkül nagyrészt olcsóbban, takarmány minőségként lehet eladni az egyébként magas minőségű, de heterogén tételekből összeálló árut. Ezért szükség van a fajtahasználat és az agrotechnológia összehangolására.

Az öntözés fejlesztésén túl a talaj vízgazdálkodásának javításával, talajkímélő gazdálkodással, a termőhely aktuális állapotának megfelelő földhasználati forma kiválasztásával, víztakarékos művelési módok alkalmazásával mérsékelhetjük a klímaváltozás okozta negatív hatásokat a szántóföldi növénytermesztésben. A Kárpát-medencei viszonyok között optimálisan termesztethető fajták nemesítése és alkalmazása a magyar termelők, kutatóműhelyek közös érdeke.

A következő évtizedekben előreláthatólag csak kisebb részben diverzifikálódik növénytermesztésünk termelési struktúrája, ugyanakkor az alternatív szántóföldi növények termesztésének bővülésével számolunk. Az olajnövények (szója, repce, napraforgó) közül a **szójatermesztésnek** van még a jelenlegihez képest területi fejlődési potenciálja, a jelenlegi 61 ezer hektár termőterület 120 ezer hektárra növelhető. A felmelegedő éghajlat – kizárólag öntözéssel együtt – további termőterület növekedést tehet lehetővé.

Kiemelt feladat, hogy **búzatermelésünk** fejlődéséhez termelői oldalon nélkülözhetetlen egy ésszerű nagyságú, szűkített fajtaválaszték kialakítása a homogenitás érdekében és legalább 45-55% felújítási arány elérése a fémzárolt vetőmagok használata terén a mostani 20-25% helyett.

A következő évtizedekben az intenzív **precíziós gazdálkodási technológiák** alkalmazásának nagyon széles körű elterjedése várható, ami az adott termelési szint eléréséhez szükséges termelési költségek és a környezetterhelés csökkenését jelenti, valamint a termelési többletérték növekedésének lehetőségét teremti meg a technológia megfelelő használata esetén.

A gabonafeldolgozás- és az olajnövény-ágazatok exportorientáltsága miatt a következő két évtizedben várható, hogy általánossá válik a nemzetközi piacokon egyre kedvezőbb pozíciót jelentő, a mezőgazdaság fenntarthatósági szempontjait előnyben részesítő termelési rendszerek és a piaci igényeknek megfelelő minőségorientált termesztéstechnológiák alkalmazása, melyekhez gyakran a nemzetközi terménykereskedelemben is használt, az egyes áruféleségeket azok eredetük, illetve valamilyen minőségi paraméterük miatt a termelési-logisztikai láncban elkülönítve kezelő rendszerek kapcsolódnak. Ez utóbbi rendszerek jelentik az alapját a magasabb fizetőképességgel rendelkező, így e rendszerek fenntartásával járó többletköltségeket megfizetni hajlandó piaci igények kielégítésének, melyek működtetésének alapja a termeltetői szerződés, valamint az izolált termelési-logisztikai lánc.

Versenyképességi és jövedelmezőségi szempontból a következő évtizedben felszámolandó hazai gyakorlat, hogy a gabonatermelők és termelői együttműködéseik egymástól függetlenül vásárolják inputjaikat és egymástól függetlenül értékesítik a megtermelt árut, együttműködési rendszerek nélkül a gazdálkodók hátrányba hozzák magukat a versenytársaikkal szemben.

Mennyiségi szempontból nem számolunk a hazai gabona malmi felhasználásának lényeges változásával 2050-ig, ugyanakkor a takarmánycélú felhasználás tekintetében

a növekvő állatlétszámhoz és állati termék exporthoz igazodó emelkedést várunk, az ipari célú felhasználás pedig becslésünk szerint jelentősen, 80%-kal is növekedhet a jelenlegi állapothoz képest.

A gabonafeldolgozás versenyelőseit leginkább a kapacitások megfelelő kihasználása, a műszaki színvonal fejlesztése, a termelői érdekeltség megteremtése és a magasabb fokú szerződéses fegyelem javíthatja. Rendelkezünk a kapacitások kihasználásához szükséges gabonamennyiséggel, de adott esetben megfelelő logisztikai rendszerek és szállítási költségek esetén rendelkezésre állhatnak a szomszédos országok határhoz közeli területeken megtermelt készletei.

A takarmány-feldolgozás, a malomipar és a bioüzemanyag-gyártás által fel nem használt magyar gabona gazdaságos exportjához a vasúti szállítási rendszerek fejlesztése (berakó- és szállítókapacitások) és fuvarszervezés (irányvonatok, visszafuvar szervezése), valamint a belső vízi utak (Duna, Tisza) jelentette környezetbarát szállítási módokban rejlő lehetőségek erősebb kiaknázása szükséges. Ennek hiányában a gabonaexportunk egy korlátozott, 5-600 kilométeres szárazföldi körben marad versenyképes. Gabonakivitelünk hektikussága a mostanihoz képest homogénabb árualap előállításával és a termelésbiztonsági fejlesztések megvalósulásával mérsékelhető.

Az Európai Unió cukorpiacán erősödő verseny várható a termelési kvóták 2017. évi kivezetését követően, ezért a répacukor gyártása a répát hatékonyabban és kiegyensúlyozottabban termesztő területekre szorulhat vissza az Európai Unión belül. A cukorrépa-termesztés magyarországi fennmaradásának lehetőségét a répatermesztés és -feldolgozás hatékonyságának további javítása, a termőterületek öntözése és új gyártókapacitások létrehozása jelenti.

2. Vetőmagtermesztés

Helyzetkép

Magyarország a nemzetközi vetőmagtermelésben és -kereskedelemben betöltött viszonylag jelentős szerepét többek között kedvező termőhelyi és klimatikus adottságainak, földrajzi elhelyezkedésének, jól képzett szakembereinek köszönheti. A vetőmagtermesztés közel 107 ezer hektár területet foglalt el 2015-ben, az előállított vetőmag mennyisége meghaladta a 300 ezer tonnát. Kivitelünk az elmúlt három évben 8-19%-os részarányt képviselt a világ vetőmag kereskedelmében. A vetőmagágazat évi 180-190 milliárd forint értékű vetőmagot termel. Magyarország a vetőmag forgalmi értékét tekintve világszinten az ötödik, a szaporítóanyag termőterület alapján uniós szinten pedig a hetedik legnagyobb volt 2015-ben. A közép-kelet-európai, kelet-európai és más távolabbi országok vetőmagigényének kielégítését számos hazai és nemzetközi cég kutatás-fejlesztési, valamint regionális termelési és logisztikai tevékenysége segíti elő. Az ágazat prosperitását a GMO-mentesség és a folyamatos innováció biztosítja.

Magyarország környezeti adottságai kifejezetten kedveznek a kalászos gabonák, a kukorica, egyes fehérje, olaj- és egyéb ipari, valamint takarmány-növények nemesítésének. Magyarország a hagyományos növénynevelés területén világviszonylatban jelentős pozíciót vívott ki magának, ugyanakkor a magyar vetőmagpiacon a hazai cégek lemaradását tapasztalhatjuk a nemzetközi, multinacionális versenytársaik mellett.

Lehetőségek és feladatok

A kiváló környezeti adottságokat kihasználó hazai növénynevelés és vetőmagtermesztés az élelmiszer-termelés biztonsága tekintetében mennyiségi és minőségi oldalról is jelentős befolyásoló tényező.

A termelés biztonsága szempontjából nem kedvező, hogy az utántermesztett szaporítóanyag felhasználása jelenleg túlzottan nagy Magyarországon. A vetőmag-felújítási arány növelése nem képzelhető el a piaci igényeket szem előtt tartó fajtanemesítés és vetőmagtermelés promóciója, a fémzárolt vetőmag-felhasználás jelentőségét hangsúlyozó marketingprogramok nélkül, különösen a kalászos gabonák esetében. A szélsőséges időjárás okozta hozamingadozások az öntözés szükségességét növelik, ugyanakkor egyes szakterületeken (zöldségvetőmagok) a versenyképesség növeléséhez a nemesítés, a vetőmag-előállítás és a piaci értékesítés integrációját is segíteni kell.

A rendkívül erős versenyben szükséges egy tökeerős, nemzetközi piacon is életképes magyar vetőmag termelő és forgalmazó cég.

A fajtanemesítés és vetőmagtermelés az élelmiszer-fejlesztésekhez is hozzájárulhat, például a beltartalmi tulajdonságok javítása révén. Javulhat az eltartható-képesség, kedvező táplálkozásbiológiai értékű összetétellel rendelkező fajták állíthatók elő és szolgálhatnak például a gluténmentes, fehérjeszegény, gyógyélelmiszerek, diabetikus, illetve fogyókúra élelmiszerek alapanyagául.

Az exportpiacokon a pozíciónk megtartásához a marketingtevékenységet erősíteni kell, e nélkül a kelet-európai, dél-amerikai és ázsiai piacról származó olcsó vetőmag háttérbe szoríthatja az exportcélú termesztést. A vetőmagtermesztés innovatív ágazat, a biológiai alapokban rejlő lehetőségek kutatásának erősítése és az összehasonlító elemzések közzététele támogatást igényel és növelni kell a vetőmag-hamisítás elleni fellépések hatékonyságát, javítani a nyomon követhetőséget.

A piaci szereplők által is igényelt, a magyar vetőmagok minőségét garantáló, a termelési folyamatokat az elejétől a fémzárolásig végigkísérő folyamatos és szigorú hatósági kontroll alapja az eddigi magyar sikereknek és a piaci pozíciók jövőbeni megőrzésének, fejlesztésének.

3. Zöldség- és gyümölcsstermesztés

Helyzetkép

Magyarországon a zöldség- és gyümölcsstermesztés nagy hagyományokkal rendelkezik. Adottságaink ellenére a zöldségtermő terület 18%-kal 84,5 ezer hektárra, míg a gyümölcsstermő terület 10%-kal 90,7 ezer hektárra csökkent 2004 és 2015 között. Az éves betakarított zöldségmennyiség 2013-2015 átlagában 1,52 millió tonna volt, amelyen belül a hajtított termékek mennyisége mintegy 380 ezer tonnát tett ki, amit hozzávetőleg 4 ezer hektár fedett terület alatt állítottak elő. A betakarított gyümölcsök éves mennyisége 889 ezer tonna volt 2013-2015 átlagában. A zöldség- és gyümölcsstermesztés a mérséklődő termelés ellenére továbbra is jelentős szerepet tölt be a mezőgazdaságon belül, 2013-2015 átlagában 10%-kal járult hozzá a mezőgazdaság kibocsátásához.

Termelési érték alapján, a zöldpaprika, a paradicsom és a csemegekukorica volt a három legjelentősebb zöldségfélénk 2013-2015 átlagában, majd a görögdinnye és a zöldborsó következett. A csemegekukorica termelésünk nemzetközi szinten is meghatározó, Franciaország mellett Magyarország az EU vezető termelője, valamint az USA-t követően hazánk volt a legnagyobb exportőr az elmúlt években. A gyümölcsfélék között egyeduralgkodik az alma, amit a meggy, az őszibarack, a kajszi és a szilva követ. A gombatermesztés a keresleti piacnak köszönhetően folyamatosan növekvő perspektívákkal rendelkezik

A megtermelt zöldség- és gyümölcsfélék mennyiségének a felét az élelmiszeripar dolgozza fel a másik fele friss piaci fogyasztásra kerül. A feldolgozóipari termékkör szűk, mindössze néhány fajra korlátozódik. A legjelentősebbek közé tartozik a csemegekukorica, a zöldborsó, a paradicsom, az alma és a meggy.

Az ágazat árumérlege alapján a belföldi és az exportértékesítés aránya 50-50%. Hagyományos exportpiacaink főként friss termékek esetében Németország, a visegrádi országok és a Baltikum, amelyekhez az utóbbi években felzárkózott Románia.

A zöldség- és gyümölcsstermesztést elaprózott birtokstruktúra jellemzi. A kis birtokméret alacsony termelési mennyiséget eredményez, így a termelők piacra jutásának lehetőségei is korlátozottabbak. A termelői összefogás lehetséges eszköze a termelői szervezetek (TÉSZ) létrehozása. Az Európai Bizottság 2014-es kimutatása alapján a termelői szervezetek forgalmi részesedése Magyarországon a 20%-ot közelítette meg, miközben az EU átlaga 43,9% volt 2010-ben.

Lehetőségek és feladatok

Célként tűzzük ki, hogy a termékpályákat az alapanyag-termeléstől a feldolgozáson keresztül a termék fogyasztóhoz történő eljuttatásáig legalább 75%-ban a termelői szervezetek szervezzék, akik másod-és harmadszintű szervezetek létrehozásával képesek tovább növelni az árukínálat koncentrációját, az árukínálat többi része pedig közvetlen értékesítésben kerüljön a fogyasztókhoz. Magas szintű információs rendszerekkel tudjuk növelni a termékpálya működtetésének hatékonyságát és a

fogyasztói tájékoztatást. Az új vagy elfeledett termelési körzetek tudatosításával, marketingjével növelhető a termékek iránti bizalom.

A szervezett értékesítés keretében növelni kell a minőséget tanúsító védjegyekkel és földrajzi árujelzőkkel ellátott termékértékesítést, amelyek valódi többletértéket tanúsítanak és elkötelezetté tehetik a fogyasztót az adott termék megvásárlása iránt. Ennek feltétele, hogy a fogyasztók számára ismertté váljanak ezek a védjegyek és árujelzők.

A magasabb és biztosabb hozamok, valamint a jobb minőség előállítása érdekében kizárólag öntözött, technológiailag teljesen felszerelt termőfelületek művelésével történő árutermelésre, valamint a termesztő berendezések felületének a növelésére lenne szükség. A termesztéstechnológia fejlesztésén túl kulcsfontosságú a 'post harvest' tevékenységekhez (válogatás, osztályozás, tisztítás, csomagolás és hűtés) szükséges technológia általános alkalmazása. Az éghajlati okokból versenytársainkhoz képest szűkebb termelési szezon széthúzását optimalizált fajtaszerkezet és az üvegházhasználat növelése teszi lehetővé. Az arra alkalmas területeken cél a geotermikus energia fenntartható, általános használata a hajtított zöldségtermesztésben és a hulladékhővel fűtött berendezések elterjedése.

A magas szintű termelési kultúra alapja a fejlett szakképzés, a kutatás-fejlesztés és az innováció eredményeinek gyakorlatba történő átültetése. Az ágazat innovációs képességét biológiai, technológiai, ökonómiai és szervezeti szempontból egyaránt egy fejlett színvonal felé kell fejleszteni.

A folyamatos nemesítési tevékenységnek köszönhetően tud csak rendelkezésre állni a termelők számára a fogyasztói igényeknek megfelelő árualap előállításához szükséges genetikai háttér, a megfelelő mennyiségű és minőségű szaporítóanyag, az árutermelő gazdaságokban pedig általánosnak kell lennie az ellenőrzött minőségű szaporítóanyag használatának.

Más feldolgozóipari ágazathoz kapcsolódóan a zöldség-gyümölcs feldolgozása esetében is fontos fogyasztói trend a termék vitamin- és ásványi anyag tartalmát megőrző, mesterséges adalékanyagot nem igénylő tartósítási eljárásokkal előállított feldolgozott termékek iránti növekvő igény. A fogyasztók elérése érdekében a folyamatosan megújuló csomagolás, azt szolgáló csomagolástechnika folyamatos korszerűsítése és a kényelmi termékek növekvő gasztronómiai szerepéből fakadó piaci lehetőségek kihasználása egyaránt kiemelt feladat.

4. Fűszer- és gyógynövények

Helyzetkép

A gyógynövény- és fűszernövény ágazatot közös sajátosságai miatt egyben kezeljük. A gyógynövényeknek az egészséges életmód, megelőzés, egészség fenntartás és a gyógyításban betöltött szerepe révén nagy jelentősége van az egészségiparban, fontos alapanyagokat szolgáltat továbbá a kozmetika és vegyipar számára. Az első

világháborút követően egészen a rendszerváltás utáni néhány évig Magyarország egyfajta "gyógynövény nagyhatalom" volt. E periódus végén évente 37-42 ezer hektár között mozgott a gyógynövényekkel hasznosított terület és az előállított drogtömeg 35-40 ezer tonna/év volt. Hazánkban mintegy 120-130 növényfaj gyűjthető, de ebből a legfontosabb, mintegy 70-80 faj kerül rendszeres begyűjtésre a természetes élőhelyekről. Napjainkban – az elérhető gyűjtőterületek drasztikus csökkenése, a korábbi felvásárlást végző vállalkozások számának visszaesése, továbbá a gyógynövény alapú termékek többségében a magyar növényi alapanyag helyett jellemzően használt importált extraktumok és kivonatok miatt - a gyógynövények természetű területe maximum 5 ezer hektár, az előállított drogtömeg pedig már jóval 30 ezer tonna alatti, a gyógynövények gyűjtésének és termesztésének becsült termelési értéke 10 milliárd forint. A vadon termő, gyűjtött gyógynövények aránya a 70%-ot is meghaladja. A „természetes” készítmények iránt a fogyasztói igény számottevő, ugyanakkor ez a lehetőség jelenleg nincs kihasználva.

Lehetőségek és feladatok

A fűszernövény ágazat fejlődése csak a nagy hozzáadott értéket jelentő termékeiket értékesíteni képes termelői közösségek létrejöttével lehetséges. Kiemelt figyelmet kell fordítani a vendéglátó-ipari szakképzésre és a fogyasztói tájékoztatásra, ezeken keresztül lehet a valóban minőséget képviselő, hazánkban termelt és földolgozott fűszernövények és fűszerek használata iránt fogékonytá tenni a fogyasztókat. A minőségi magyar fűszerpaprika örlemény világszerte ismert gasztronómiai terméké fejleszthető.

A gyógynövények gyűjtése, felvásárlása, termesztése valamint az előállított készítmények gyártása és forgalomba hozatala szempontjából alapvető fontosságú az ágazat sajátosságait kezelni képes jogi-adminisztrációs háttér. Az ágazat jellegénél fogva továbbfejlődése csak a termékpályát átfogó integrációban lehetséges. Ez egyrészt a szakszerű, kontrollált gyűjtéshez, másrészt a megfelelő mennyiségű és egységes minőségű árualapot biztosító technikai- és technológiai, minőségbiztosítási fejlesztések, az öntözés fejlesztése és a szárítás korszerűsítése megvalósításához szükséges. A piaci csatornákat a gyógynövény drog (alapanyag), készítmények területén pedig a hatóanyagok, intermediér anyagok és piacképes végtermékek esetében is fel kell építeni. Gyógynövények esetében országos szintű startmunkaprogramok keretében, az önkormányzatok együttműködésével a közfoglalkoztatású projekteknél és szociális szövetkezeti programokban is lehetséges az integrált termesztés. A termesztés fejlesztése érdekében szükség van a vadon termő, piacképes gyógynövények termesztésbe vonására irányuló kutatás intenzívebbé tételére, valamint a biológiai alapok fajtaválasztékának korszerűsítésére és bővítésére. Megfelelő árualap létrejötténél kerülnél sor célzott fogyasztásösztönző és termékmarketing programokra.

5. Borászat

Helyzetkép

A hazai szőlő- és bortermelés a termelési és a foglalkoztatási potenciálján túl az ültetvények művelésén keresztül fontos tájalkotó és tájfenntartó szerepet is betölt. A magyarországi szőlő-bor ágazat 2016/2017-es adatok alapján a világ bortermelésének mintegy 1%-t adja. Borszektorunk fókuszában a magyarországi piac áll.

A hegyközségi tagok által művelt területek nagysága az utóbbi években 63-65 ezer hektár körül stabilizálódik. Egyértelmű tendencia a kékszőlők arányának (2015-ben közel 30%) lassú növekedése, valamint az illatos fehér fajták előretörése. A 42 ezer hegyközségi tag több mint 86%-a kizárólag szőlőtermesztéssel foglalkozik, a szőlészettel és borászattal egyaránt foglalkozók aránya mindössze 11%. A szőlőpiac extrém módon, a borpiac jelentős mértékben dekoncentrált. Mindez egyértelműen kiemeli a koordináció (és integráció) fontosságát mind vertikálisan, mind pedig horizontálisan.

Az éves termelés nagysága az utóbbi öt év során jelentősen ingadozott, rosszabb évjáratokban 1,8-1,9, jobb évjáratokban pedig 2,5-2,8 millió hektoliter körül alakult. Évente átlagosan 2,5 millió hektoliter bort hoznak forgalomba a borászatok, ezek egyre növekvő hányada tájbor vagy védett eredetű bor (2013-ban 47%, 2014-ban már 61%, 2015-ben és 2016-ban egyaránt meghaladta a 90%-ot).

A Magyarországon megtermelt vagy forgalomba hozott borászati termékek jelentős része itthon kerül értékesítésre, ugyanakkor a hazai borfogyasztás a hagyományos európai bortermelő-borfogyasztó országokhoz hasonló trendeket mutatva csökken (kb. 20-25 liter/fő/év). A magyar fogyasztók kedvelik a magyar borokat, azonban igen árérzékenyek. A külkereskedelmi adatok tanulsága szerint a magyar szőlő-bor ágazat nem versenyképes a legolcsóbb árszegmensbe tartozó borok piacán, ugyanakkor az exportpiacokon elért árak a nemzetközi átlag felét sem teszik ki.

Magyarország egy kis bortermelő ország, igen nagy termőhelyi változatossággal. Jelenleg összesen 31 eredetmegjelölésünk és 6 földrajzi jelzésünk áll oltalom alatt. Borászati eredetvédelmi rendszerünk lassú átalakulásban van a germán rendszerből a latin felé, ami azt jelenti, hogy egyre inkább a terület és a hozzá kapcsolódó tipikus termék kerül előtérbe, egyúttal a termékstruktúrák is átláthatóbbá, jobban meghatározottabbá válnak.

Lehetőségek és feladatok

A világ borpiacának az 1990-es években megkezdődött igen intenzív globalizálódása várhatóan hosszú távon is folytatódni fog. Mindez a fogyasztási szokások kiegyenlítődésével jár, vagyis a nem tradicionális borfogyasztó térségekben nő, a hagyományos borfogyasztó országokban pedig csökken az egy főre jutó fogyasztás. Ezzel párhuzamosan a fogyasztás szerkezetének változása is folytatódni fog, az alkalmi fogyasztás fokozatos előtérbe kerülésével.

A fentiekből fakadóan a jövőben kiemelt szerepet kell biztosítani a közösségi bormarketingnek. A cél kettős: a hazai borkultúra szintjének emelésével lojális és tudatos hazai borfogyasztó réteg biztosítása, valamint a magyar borok külföldi imázsának javítása az exportárak, ezáltal a jövedelmezőség növelése érdekében.

A szakmaközi szervezet működésének megindulásával a közösségi bormarketing szervezeti keretei Magyarországon biztosítottak, a források koncentrációja pedig az érintett szervezetek közötti szoros koordinációval megoldható.

A sikeres közösségi bormarketing tevékenység alapfeltétele a szervezeti háttér és az egységes arculat mellett elsősorban a megfelelő termék előállítása. Ehhez az ágazatban rejlő hatékonysági tartalékok kiaknázása szükséges a szőlőtermesztésben és a bortermelésben is (támogatások összehangolása és koordináció). A minőségi magyar termékek kiválasztását és bemutatását segítő, hiteles bor- és pezsgőkiválósági programok működtetésére van szükség.

Ezzel összhangban a szakigazgatási egységek méretét is optimalizálni kell. A magyarországi termőtájak változatosságának hatékony kifejezése érdekében az eredetvédelmi szabályokat a földrajzi árujelzők piaci üzenetét erősítve kell módosítani. Termőhelyeink változatossága piaci értéket is jelent, amennyiben ez kellően specifikus eredetvédelmi szabályozással és tudatos piaci pozicionálással párosul. E területen jó példával szolgál a Tokaj eredetmegjelölés utóbbi években zajló igen tudatos újrapozicionálása.

6. Pálinka

Helyzetkép

Minden országnak megvan a maga nemzeti itala, a mi „nemzeti kincsünk” a pálinka. A pálinka 100%-ban gyümölcsből készült párlat, ami semmilyen adalékanyagot nem tartalmazhat és kizárólag Magyarországon termelt és termelt nemes és vadgyümölcs, illetve szőlőtörköly és aszú-törköly lehet az alapanyaga.

A pálinka előállításának, származásának, minőségének és eredetvédelmének egységes szabályozása és annak végrehajtása fontos magyar érdek.

A pálinka előállításában jelenleg mintegy 600 vállalkozás – elsősorban mikrovállalkozások, családi vállalkozások – érdekeltek, ezen belül is 120-130 a kereskedelmi főzdek száma. A pálinka népszerűsége folyamatosan nőtt az elmúlt években, azonban a kereskedelmi forgalomban kapható pálinkák esetében a fizetőképes kereslet csökkenése jelent veszélyt.

Lehetőségek és feladatok

Ma a magyar pálinkaexport nagyságrendileg körülbelül az éves előállított pálinkamennyiség 2-3%-a, úgyhogy a hazai piac megtartása kiemelt fontosságú, a prémium minőségre nyitott nemzetközi piaci lehetőségek kiaknázása pedig komoly

lehetőséget jelenthet az ágazat számára. Az export teljesítmény növeléséhez a kínálati oldal jelenlegi szerkezete nem alkalmas, ezért az üzemek összefogásával ki kell alakítani egy olyan entitást, amely a kínálati oldal koordinációjával és adott esetben a különböző pálinkák házasításával ki tudja elégíteni a külföldről érkező vevői igényeket.

A sikeres export feltételei közé tartozik pálinka esetében is az egységes minőségű nagy mennyiségű tételek, folyamatos szállítási képesség, szűkített termékválaszték (a portfólió nem állhat 40 féle gyümölcspálinkából) és versenyképes ár. A minőségi magyar termékek kiválasztását és bemutatását segítő, hiteles pálinkakiválósági program működtetésére van szükség.

XII/II. Állati termékpályák

Magyarország természeti adottságai kiválóan alkalmasak az állattartásra, és takarmánytermelésre, ennek köszönhetően a mezőgazdasági termelésben hagyományosan fontos szerepe van az állattenyésztésnek. Ugyanakkor az állatállomány és ezzel párhuzamosan az állati termék termelése mérséklődött az utóbbi két évtizedben. Ebben jelentős szerepe volt a rendszerváltás után megváltozott üzemstruktúrának, az európai uniós csatlakozás utáni nyílt versenyben meggyengült feldolgozóipari struktúráknak, továbbá annak, hogy az utóbbi tíz évben az Európai Unió Közös Agrárpolitikájának támogatási rendszere alapvetően a szántóföldi növénytermesztésnek kedvezett. A legfontosabb állatfajaink a baromfi, a sertés és a szarvasmarha. 2015-ben az állattenyésztés kibocsátásának 37,8%-a a baromfi- és tojás (ebből 6,9% a tojás), 25,1%-a a sertés, 18%-a a tejágazathoz, 10%-a a szarvasmarha ágazathoz és 2,4%-a kiskérődző ágazathoz kapcsolódott. Fentiek mellett természetesen ökológiai szempontból is fontos szerepet tölt be a méhészet és számos kisebb, rés piacok szempontjából érdekes állati termékpálya is létezik (például nyúl, galamb).

Előrejelzések szerint a fejlett országok húsfogyasztása 126 millió tonnára nő 2050-re a 2002. évi 102 millió tonnáról, a fejlődő országok húsfogyasztása pedig 326 millió tonnára 137 millió tonnáról.

Az állati termékpályák jövőjét meghatározza a hozzájuk kapcsolódó feldolgozóipar nagymértékű koncentrációja. A sertésvágásokból a világ 10 legnagyobb húsipari vállalata 11%-kal részesedett az utóbbi években, míg a baromfi esetében ez az arány 17%, a szarvasmarha-vágásoknál pedig a 10 vezető cégcsoport már 26%-os részesedéssel bír. A húsiparban zajló felvásárlások és összeolvadások következtében az EU-n belül is óriásvállalatok kialakulása várható.

Az állati termékpályák esetében számolni kell a különböző **állatbetegségekkel**, ezen belül törekedni kell az eddig hazánkban ismeretlen kórokozók a klímaváltozással és a globalizációval egyaránt összefüggésbe hozható terjedésének megakadályozására. Érdekünk a lehető legmagasabb szintű állategészségügyi státusz fenntartása hazánkban, ami csökkenti a termelési kockázatokat és támogatja exportunkat. A

döntően exportra élőállatot szállító ágazatok fokozottan vannak kitéve ezeknek az újonnan felbukkanó betegségeknek.

Több állattenyésztési ágazatban – különösen az exportorientáltak esetében – a rendkívül heterogén fajtahasználat átgondolására van szükség az állattartók részéről a minél homogénebb, piaci igényekhez jobban igazodó export árualap létrehozása érdekében.

A takarmányozási költségek 50-70%-ot jelentenek az állattenyésztés költség szerkezetében. Ma 5,4 millió tonna takarmányigénye van a szektornak, amiből 4 millió tonna a gabonafélékből, olajnövényekből és fehérjenövényekből származik, 900 ezer tonna pedig különböző melléktermékekből áll össze.

Az állattenyésztés egyik kulcskérdése a takarmányozás és a fehérjeszükséglet kielégítése. A növényi eredetű fehérjeforrások közül a szójadara a legmegfelelőbb az intenzív takarmányozásra, ugyanis aminosav-összetétele igen közel áll az állati eredetű fehérjékéhez. Magyarország 2016-ban 181 ezer tonna szójababot termelt és 2015-ben 468,8 ezer tonna szójababot importált. Az itthon előállított GMO-mentes szójabab és szójadara főleg nyugat-európai piacokon kerül értékesítésre, mivel a GM-szervezetektől garantáltan mentes, extra költséggel előállítható takarmányokat felhasználó állattartás termékeinek magasabb árfekvését ezeken a piacokon fizetik meg jelenleg. A feldolgozott termékek exportpiacain – megfelelő tanúsítvánnyal – lehetséges a többletköltségek érvényesítése. Magyarország érdeke az, hogy a GMO-t tartalmazó takarmányok kivezetésre kerüljenek a takarmányozási gyakorlatból. Nemzeti fehérjetakarmány program keretében olyan kutatás-fejlesztési projektek indítása szükséges, amelyek elősegítik a hazai fehérjenövény termesztés növelését és a növények takarmányozásban történő minél szélesebb körű alkalmazását.

A szójadara behozatalt ugyanakkor csökkenti a hazai növényolaj- és bioetanolgyártás mind nagyobb volumenben rendelkezésre álló melléktermékeinek növekvő hasznosítása, továbbá a szemes fehérjenövények (szójabab, lóbab, takarmányborsó és édes csillagfürt) növekvő mértékű termesztése. A Magyarországon kukoricából előállított szárított gabonatörköly (DDGS) és a szintén kukoricából előállított kukorica glutén takarmány (CGF), a napraforgódara és repcepogácsa - mesterséges aminosavak hozzáadásával - bekeverhetőek a különböző tápkeverékekbe, így korlátozott mértékben ki tudja váltani a szójababot. Magyarország 2015-ben 468,8 ezer tonna szójababot importált és már 440 ezer tonna DDGS-t és CGF-et állított elő (1 tonna kukorica feldolgozása során 315-330 kg melléktermék keletkezik). Az élelmiszeripari melléktermékek növekvő mértékű felhasználása az ezeket előállító feldolgozószektor fejlődését segíti elő.

Az állati eredetű melléktermékek mind növekvő mértékű kisállat eledelgyártás, akvakultúra, biodízel-gyártás általi hasznosítása várható.

1. Baromfi- és tojáságazat

Helyzetkép

A világ hústermeléséből a baromfihús 107,6 millió tonnával (35%) részesedett 2014-ben, ebből az Európai Unió baromfihús-termelése 13 millió tonna körül alakult. A legnagyobb előállítók az USA, Kína, EU és Brazília. A legnagyobb importőrök Kína, Japán, Szaúd-Arábia, az EU és Vietnam és nő a Közel-Kelet fogyasztása. 2023-ig az előrejelzések szerint a világ baromfihús-termelése 26,7%-kal nő.

Magyarország baromfiállománya 48,8 millió darab volt 2016 júniusában, baromfihús-kibocsátása 782 ezer tonna volt 2015-ben, ami a hazai hústermelés mintegy felét (52%-át) jelenti. A baromfi termékpályák kibocsátása az alapanyag-termelés szintjén 264 milliárd forint, a feldolgozott termékek szintjén becsülhető kibocsátás megközelítette 400 milliárd forintot 2015-ben.

A szektor 95%-a magyar tulajdonban van és az egyik legintegráltabban működő ágazatunknak tekinthető. Az ország baromfihús önellátottsága 140% körül alakul, ami az EU-n belül is kimagasló és erős exportorientáltságra utal. A hazai baromfihús legfőbb célpiaca Németország, ahova a szárnyas kivitelünk 15%-a irányult a 2011-2015 közötti időszakban, közel fele pedig a szomszédos országokba - Ausztriába, Romániába és Szlovákiába - irányul.

Magyarország a hatodik helyen áll az EU-tagállamok fejenkénti baromfihús fogyasztásának listáján, a hazai kiskereskedelemben a friss termékek esetében az árak több mint 90%-a magyar jelenleg is. A magyar húsfogyasztás kb. 44%-a baromfihús, ez az érték az EU-ban 30% (23,5 kg/fő/év). Az exportérték mintegy egyharmadát a csirkehús (35%), 25%-át a kacska, 24%-át a pulyka, 16%-át a liba kivitele fedte le 2015-ben. A hazánkban megtermelt, hungarikumnak minősülő libamáj mintegy 80-90%-a kerül exportra.

A tojáságazat kapcsán elmondható, hogy a világ tyúkállománya 3,7 milliárdról 7 milliárdra növekedett 1993 és 2013 között (88,6%-os növekedés), a tojástermelése pedig 38 millió tonnáról 68,3 millió tonnára nőtt. A világ legnagyobb tojás exportőrei Törökország, Európai Unió, USA, Kína és Hong-Kong, Ukrajna és Belorusszia. A legnagyobb importőrök Kína és Hong-Kong, Szingapúr, Kanada, USA, Svájc, Japán és Mexikó. A világ tojástermelésének 58%-a Ázsiában van, Európa a második legnagyobb 15%-kal, majd Észak- Amerika és Dél-, illetve Közép-Amerika következik. Legtöbb tojást Mexikóban fogyasztják (347 db/fő/év) ezt követi Japán (322 db) Kína (300 db), míg Európában inkább a 200 db feletti fogyasztás a jellemzőbb (Ausztria közel 240 db/fő/év) Németország (220 db), Magyarország 221 db/fő/év.

A hazai tojásigények mintegy 25-30%-át importból fedezik a szereplők, a behozatal 85%-a étkezési tojás, legfőbb importforrás Lengyelország. A regisztrált termelés 85,5%-a ketrecben zajlik, az alternatív termelés aránya 12,8%, míg szabad tartásban 1,2%, biotartásban pedig a tyúkok 0,5%-a van. A regisztrált termelésből származó friss

tojás mintegy 60%-a kerül kiskereskedelmi értékesítésre, 10% feldolgozásra (cukrászat, vendéglátás) és mintegy 30%-át nagykereskedők forgalmazzák.

A tojáskínálat 2004 óta tartó csökkenése 2014-ben megállt és az egy főre jutó mennyiség éves viszonylatban 7 darabbal (3,2%-kal) nőtt (221 darab/fő). A rendelkezésre álló tojás így 2009–2013 átlagához képest még 2,3%-kal (5 darabbal) elmaradt. 2010-ben 14 darabbal, míg tíz évvel korábban 70 darabbal több tojás jutott egy főre vetítve.

A magyar tojáságazat kivételes helyzetű, mert a világ öt nagy étkezési tojástermelő tenyésztő cége közül az egyik magyar. Az utóbbi években (2014-16) a 3,5-3,9 millió tyúkot telepítettek az országban, ami növekvő tendencia. A tojásexport mintegy 2%-kal bővült 2014 évben. A kivitel több mint 70%-a keltető tojás, így az étkezési tojás kis jelentőségű.

Lehetőségek és feladatok

A baromfiágazat életképességét tulajdonképpen a magyar baromfitermelés sokszínűsége teszi lehetővé, ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy a magyar baromfiágazat „sokfajúsága”, megfelelő arányban képviseli a termékpályát a tyúkfélék, a pulyka, a kacsza, a liba és az árutojás termelésben is.

A baromfihúst és a tojást bármely nemzet gasztronómiájába könnyű beilleszteni. Olcsósága miatt különösen a közepes és alacsony jövedelmű országokban erőteljesen nő az import baromfihús és tojás fogyasztása. A nagyobb vásárlóerejű országokban emelkedik az organikus és szabad tartású termelési módszerekkel előállítható, valamint a hőkezelt, konyhakész szárnyas termékek értékesítése, melyeknek magasabb az előállítási költsége. A magyar baromfiágazat alkalmas a tömegtermelésre, ugyanakkor a piacaink stabilitása érdekében fontos a minőség-tanúsító rendszerek alkalmazása. Ez utóbbinak piacvédelmi jelentősége is kiemelkedő, főként a tojáságazatban.

A szektor jövőjét meghatározza, hogy a legkisebb termőföld igényű és környezetterhelésű haszonállatfaj, amelynek eszköz-igénye más állattenyésztési ágazatokhoz képest alacsony, kiváló istállókihasználtság jellemzi (legnagyobb az egységnyi férőhelyen előállított hús mennyisége) és a legolcsóbban előállítható fehérjeforrás adott energia- és takarmányárak mellett.

A baromfi ágazatban a genetikai potenciál kihasználásához és a nemzetközi versenyképesség fenntartásához folyamatosan javítani kell a természetes mutatókat és csökkenteni kell a költségeket. Ehhez folyamatos technológiai fejlesztések szükségesek alapanyag-előállítási és feldolgozó oldalon egyaránt, melyekhez az új technológiák és a nemzetközi szakmai tudás hazai környezetbe jól átültethető.

2. Sertéságazat

Helyzetkép

A világ hústermelése 308 millió tonna körül alakult 2014-ben, amelyből a sertéshús 116,8 millió tonnával (38%) részesedett. Az Európai Unió sertéshústermelése 22,6 millió tonna volt 2014-ben. Figyelembe véve a mintegy 20 millió tonna éves fogyasztást, ez 110%-os önellátottsági szintet jelent. Globális szinten a sertéshústermelés mintegy 6%-a kerül a nemzetközi piacra, ami jelentős részben az ázsiai országokba irányul. A világpiaci folyamatokat elsősorban a négy legnagyobb sertéshúsexportőr, az USA, az EU, Kanada és Brazília alakítja.

A világ legfontosabb nettó sertéshúsimportőrei közé tartozik Japán (export 19%-a érkezik ide), Kína (export 19%-a ide érkezik, pedig 99%-ban önellátó), továbbá Oroszország (export 14%-a érkezik ide), Mexikó (export 9%-a érkezik ide) és Dél-Korea (export 8%-a érkezik ide). Ma fő kereskedelmi partnereink Olaszország, Románia.

2015-ben Magyarországon a sertéságazat az állattenyésztés kibocsátásának 25,1%-át adta. A vágósertés-termelés 587 ezer tonna volt 2015-ben, de ez a mennyiség egyelőre nem fedezi a húsipar igényeit. A sertéstartás eredményességét a takarmányárak és a felvásárlási árak befolyásolják leginkább.

Lehetőségek és feladatok

Az EU-n belül még mindig a sertéshús számít a legkeresettebb húsfélének, így nem véletlen, hogy összes hústermelésének több mint 50%-a sertéshús. A jövőt tekintve a sertéshús fogyasztása ugyanakkor előreláthatóan nem a fejlett országokban nő leginkább. Mindez nem meglepő annak tükrében, hogy az egy főre vetített húsfogyasztás a fejlődő országokban alig éri el az évi 27 kg-ot, míg a fejlett országokban ugyanez a mutató a 65 kg-ot közelíti. A következő 15 évre a globális fogyasztás további 10 kg/fő éves növekedésével számolhatunk.

A takarmányárakat a jövőben is alapvetően a globális ármeghatározó centrumok, a piaci árakat pedig a hazai termelési költségek helyett a legversenyképesebb nyugat-európai államok – elsősorban Németország - termelési költségei fogják meghatározni.

A sertés ágazatban - a baromfihoz hasonlóan - a genetikai potenciál kihasználásához és a nemzetközi versenyképesség fenntartásához folyamatosan javítani kell a természetes mutatókat és csökkenteni kell a költségeket. Ehhez folyamatos technológiai fejlesztések szükségesek alapanyag-előállítási és feldolgozó oldalon egyaránt.

Integrált tartástechnológiai, takarmányozási, genetikai és szaporodás-életteni kutatás-fejlesztési tevékenységre, ágazati szaktanácsadási hálózat működésére van szükség.

Mind a tenyészállat-előállítást, mind a hizlalást fokozatosan bővülő, vágóhidakkal közös integrációkban érdemes végezni a költségek csökkentése és a termelői értékesítési biztonság érdekében. Feldolgozó oldalon az így létrejövő kiszámítható

vágóalapanyag-beszerezés jelenti egyik alapját a vágó- és daraboló kapacitások magas fokú kihasználásának és a megfelelő alapanyag folyamatos biztosításának (például nagyszűlyű vágósértések a szalámi- és kolbászgyártáshoz). Az integrációk működtetéséhez rendelkezésre kell állniuk a szükséges forgóeszköz- és exportfinanszírozási eszközöknek.

A szektor versenyképessége, a minőségi termelés és az alacsonyabb vágási költségek elérése érdekében minimum két-három, legalább évi egy millió sertés vágására képes vágóhidra van szükség az országban. A koncentrált vágóhídi tevékenységnek kiváló termelői háttérrel jelenthetnek akár a 200-300 kocát tartó sertéstelepek is, ahogyan az Dániában is történik. A korszerű vágási kapacitásokra épülhet kisebb üzemi struktúrában is a húskészítmény-előállítás.

A magyar termelési volumen mellett a nemzetközi piacon a gabonaalapú és GMO-mentes takarmányozáson alapuló, magasabb húsminőségre építő exporttevékenységet érdemes folytatnunk. Ennek alátámasztására fejlett minőségtanúsító rendszereket kell működtetni, amelyre a közösségi marketingprogramokat - mint a Kiváló Minőségű Sertéshús védjegy - lehet építeni a hazai és külföldi piacainkon egyaránt. A minőségi, különleges hústermékeket kereső rés piacok igényeinek kielégítése terén a mangalicahús további lehetőségeket rejt magában.

A magyar fogyasztási szokások erősítik az egyedi termelői sertéshús-készítmények előállítását és közvetlen értékesítését. Ehhez kiválóak az alacsonyabb technológiai színvonal mellett is eredményesen tartható hagyományos magyar fajták (magyar nagyfehér, magyar lapály), amelyek fennmaradását alapvetően ez a fogyasztói igény fogja jelenteni.

3. Tejágazat

Helyzetkép

Az EU tejtermelése 160 millió tonna, ebből Magyarország 1,9 millió tonna volt 2015-ben. Magyarországon a tejtermelés a mezőgazdasági kibocsátás 6,2%-át, az állattenyésztés kibocsátásának 18,0%-át adta ebben az évben. Tejelő tehénállományunk 2010 óta mutat növekedést, a tejtermelés és a tejfelvásárlás emelkedése 2011-től figyelhető meg, önellátási szintünk tejből és tejtermékekből 2014-ben 100,7% volt.

A kelet-közép-európai régió belül a magyarországi tejtermelés a genetikai háttér, a termelési paraméterek vonatkozásában élen jár, tenyésztési és tenyésztésszervezési szempontból a tehénállomány jól kézben tartott. A nagyfokú specializáció következtében a hazai tejhozam meghaladja az EU-28 átlagát. Az intenzív tejtermelés koncentrált üzemekben, magas szakmai színvonal mellett folyik, kiváló alapokat teremtve a minőségi tejtermeléshez. A hazai tejtermelők a tejtermelés technológiai háttérét az elmúlt 5-6 évben jelentős részben megújították.

Hosszabb távon a tejtermelés a csapadékos, kiváló gyephezammal rendelkező, vagyis a tömegtakarmányt olcsón előállító és költséghatékony észak-nyugat európai országok felé tolódik el, egyúttal erősödni fog a tej- és tejtermékek nyugat-keleti irányú áramlása, míg a feldolgozás a szervezett piaci működéssel rendelkező régiókba koncentrálnak.

A tejfeldolgozásban elmúlt években lezajlott szelekció és átrendeződés következtében a tőkeerősebb, modern technológiával és termékpalalettával, valamint megfelelő gyártási volumennel rendelkező vállalatok maradtak talpon, szinten tartva vagy bővítve termelésüket. A tejipari cégek 85%-a magyar tulajdonban van, 55%-uk termelői tulajdonossal vagy tulajdonosokkal rendelkezik. A magyar tejfeldolgozók értékesítésének döntő többsége jelenleg az alacsony hozzáadott értékű és alacsony jövedelmezőséget jelentő folyadéktejben realizálódik, ugyanakkor ebben a szegmensben magas az értékesítési árcentrumot lefelé húzó kiskereskedelmi akciózás valószínűsége.

A hazai tejágazat szervezettsége alacsonyabb, mint az uniós szervezettség, ahol a tej 85%-os termelői összefogás vagy integráció keretében kerül felvásárlásra.

Lehetőségek és feladatok

A közép- és hosszú távú kilátások mind a nemzetközi, mind az EU piacán kedvezőek. Előrejelzések szerint a fejlődő országok tejfogyasztása 2050-re 585 millió tonnára nő a 2002-es 222 millió tonnáról, a fejlett országok tejfogyasztása 2050-re 295 millió tonnára nő a 2002-es 265 millió tonnáról. A tej és tejtermékek iránti fizetőképes kereslet tehát tartós marad, valamint a tej és tejtermékek nemzetközi kereskedelme a termelés növekedését meghaladó ütemben fog nőni. A nemzetközi piacon továbbra is a tejpör marad a legkeresettebb termék, de nő a kereslet a tejsavó-termékek és a csecsemőtápszer iránt is. A dobozos tej kereskedelme intenzív marad az EU-n belül. A sajt és a túró, de különösen a savanyított tejtermékek uniós piacán továbbra is erős versennyel kell számolni. A sajt esetében az EU kivitelének növekedése lehetőséget teremthet a magyar termelés növelésére, elsősorban a belföldi piac egy részének visszaszerzésével. A hazai tej- és tejtermékfogyasztás uniós összehasonlításban rendkívül alacsony (2015-ben az egy főre jutó éves tejfogyasztás 53,0 liter, a joghurt, kefir és tejföl fogyasztása 13,2 liter a sajt és túró fogyasztása pedig összesen 7,1 kilogramm, növekedésében ezért jelentős tartalékok vannak a vásárlóerő növekedésével.

A hazai tej- és tejtermékek ára esetében a szoros európai kereskedelmi kapcsolatok révén egyes EU-n belüli tej- és tejtermék árak (németországi és lengyelországi sajt importára, csehországi, ausztriai, szlovákiai és németországi dobozos tej importára, romániai dobozos tej exportára, olaszországi nyerstej exportára) egyfajta árcentrumként hatnak, így ezek alakulása a jövőben is komoly hatással lesz a magyarországi piacra.

A magyarországi tejtermelés regionális előnyeinek megőrzésére a genetikai háttér és a termelési paraméterek tekintetében nagy hangsúlyt kell fektetni, egyfajta know-how

bázis szerepét betöltve a régióban. A klimatikus változások termelési kockázatok csökkentése érdekében Magyarországon a túlzottan kukoricára épülő takarmánybázis módosításra szorul, részben annak időszakosan magas ára, részben a szélsőségesé váló nyári szárazságok miatti termesztési kockázatok miatt. Magasabb színvonalú szálas- és tömegtakarmány-termesztés, gyepgazdálkodás, fokozottabb melléktermék-hasznosítás irányába kell a takarmányozást alakítani.

Az egy tehenre jutó tejtermelés 2015-ben Magyarországon 7,7 ezer liter/év, az EU-ban legmagasabb szintet elérő Dániában 9,4 ezer liter/év volt. A tejhasznú tehenek termelési potenciáljának javításával és hatékonyabb takarmányozással a magyar fajlagos termelés is elérheti a 9,4 ezer liter/évet.

Magyarországon legalább 85%-ra kell emelkednie a termelői szövetkezés vagy integráció keretében felvásárlásra kerülő tejmenyiségnek. Ennek alacsony szintjét középtávon részben ellensúlyozza a tejtermelés magas szintű támogatása 2020-ig, de a támogatási rendszerektől függetlenül fenntartható termelési struktúrát kell létrehozni.

Tejtermékek esetében a feldolgozói márkák erősítése, az energiahatékonyság javítása és az értékesítési csatornák kiépítése mellett az exportképes, magas feldolgozottsági fok elérése jelent kiszámíthatóbb piacot, nagyobb jövedelmet a tejtermelők és feldolgozók számára. A feldolgozottsági szint integrációban megvalósuló növelése, a speciális és kézműves termékek gyártása, a nagy hozzáadott értéket képviselő termékek közvetlen értékesítése, továbbá a magyar dobozos tej exportjának felépítése mozdíthatja felfelé az európai átlaghoz képest alacsony tej felvásárlási árakat. A termelési többletek kezelésére tejporító-, sűrítő- és vajgyártó kapacitások létrehozása szükséges.

4. Húsmarha ágazat

Helyzetkép

A világ marhahústermelése 59,6 millió tonna volt 2014-ben, ebből az EU-é 7,5 millió tonna. Magyarországon az élő szarvasmarha- és marhahústermelés a hazai mezőgazdasági kibocsátás 3%-át, a hazai állattenyésztés kibocsátásának pedig 10%-át adta 2016-ban, míg 2015-ben a vágómarha előállítás 86,6 ezer tonna volt.

A húsmarha ágazat számára az uniós csatlakozás komoly fejlődési lehetőségeket jelentett, egyrészt a számára kedvező támogatási rendszer, másrészt az erősödő külpiaci kereslet következtében jelentősen megnőtt növendék és hízómarhák árai miatt. A húshasznú tehenállomány a 2000. évben számlált 25 ezerről 2016-ra 130 ezer egyedre nőtt. A belföldi marhavágások száma és a marhahús előállítása – a húshasznú állomány bővülése ellenére – folyamatosan csökkent az utóbbi években, ami a hazai marhahúsfogyasztás alacsony szintjével és az élő marha igen kedvező külpiaci értékesítési lehetőségével függ össze. Magyarország nettó exportőr élő szarvasmarhából és marhahúsból. A hazai termelők által előállított élő állat, illetve marha- és borjúhús mintegy 95%-a az exportpiacokon talál gazdára, döntő hányada élő

állatként. Az élőállatok javarészt választási korban, kis súlyban (300 kg alatt), azaz hízóalapanyagként kerülnek külföldre. Az ágazatból hiányoznak a megfelelő hazai vágási és feldolgozási kapacitások, valamint alacsony mértékű a minőségi hizlalás is.

Lehetőségek és feladatok

Magyarországon a húshasznú szarvasmarhatartás magas támogatási szintje 2020-ig biztosan fennmarad. Az ágazatnak a támogatási rendszerektől függetlenül fenntartható termelési és értékesítési struktúráját kell létrehozni.

A világ marhahús-kereskedelme várhatóan tovább élénkül, a nemzetközi piaci kilátások kedvezőek, ez jelent lehetőséget az ágazat számára. Az EU marhahús tekintetében nem önellátó, továbbá az utóbbi időben nagyobb teret nyert állategészségügyi, környezetvédelmi, és gazdálkodási igények jelentős piaci lehetőséget jelentenek Magyarországnak.

A viszonylag közeli piacok mellett feldolgozott termékek esetében Oroszország, Kína, az arab országok (Közel-Kelet, Egyiptom) ellátásába is be lehet nagyobb mértékben kapcsolódni. A borjú-, hízott bika és vemhes üsző exportunk külpiaconak megtartása és fejlesztése (Dél- és Délkelet-Európa, FÁK-országok) szempontjából fontos versenyképességi előnyt jelent összességében kedvező állategészségügyi státuszunk.

Termelői együttműködések által működtetett hazai vágási kapacitások létrehozására és fejlesztésére van szükség az élőállat-export arányának csökkentése és a magasabb hozzáadott érték elérése érdekében. A hazai piacon is növekvő, minőségi termékeket igénylő gasztronómiai kereslet kielégítésére és a minőséget is megfizetni képes nemzetközi piacokon történő feldolgozott termékekkel való megjelenés érdekében fel kell építeni a minőségi magyar marhahúst megkülönböztető tanúsító rendszert, jól működő teljesítményvizsgálati, menedzsment és információs rendszerrel alátámasztva. Az igényes piacok szívesebben fogadják a minőségi friss tökehúst a fagyasztott dél-amerikai marhahússal szemben.

A hazai gasztronómia fejlődése is – a tejhasznú selejttehén helyett hízott húsmarha használata – fontos diverzifikációt jelentene az értékesítésben, még ha a marhahús rendkívül alacsony hazai fogyasztási szintjének (az EU-28 átlagának kevesebb, mint ötöde, 2,2 kilogramm/fő/év) lassú emelkedésével számolunk.

Magyarországon 784,2 ezer hektár gyepterület van, amelynek 30%-a a klimatikus viszonyoknak megfelelő, fejlett gyepgazdálkodás folytatása esetén komoly legeltetési potenciált jelent az extenzív húsmarhatartás számára.

A termékpálya felépülése esetén a magyarországi húsmarha-állomány – elsősorban az egyéni gazdálkodóknál történő – további fokozatos bővülése vetíthető előre.

5. Kiskérődő ágazat

Helyzetkép

Az EU-ban folyamatosan csökken a juhhústermelés és a juhhús fogyasztása (2kg/fő/év) is – elsősorban a többi húsféléhez viszonyított magas ára miatt -, ennek ellenére az EU-önellátottsága nem éri el a 80%-ot.

Magyarországon az állattenyésztés kibocsátásának 2%-át adta 2016-ban az ágazat. A juhállomány 1,2 milliós, 809 ezer anyajuhhal, az állomány 87%-át egyéni gazdálkodóknál tartják. 6.600 juhtartó éves szinten 19 ezer tonna hazai juhvágóállat-termeléséből 14 ezer tonna kerül exportra, ennek 80%-át az olaszországi könnyű vágóbárány kivitel jelenti.

A hazai juhászatok által használt rét- és legelőterület mintegy fele bérlemény, infrastrukturális ellátottságuk és épületeik műszaki állapota a többi állattenyésztő ágazathoz képest rosszabb.

Lehetőségek és feladatok

Az EU alacsony önellátási szintje a magyarországi juhtartók számára tartósan kiaknázandó alternatívát jelent. A minőség és egyöntetű árualap alapfeltétele marad az európai – különösen olaszországi - élőállat-piacaink megtartásának. Piacépítésre az igényes francia és az Öböl-menti arab országok piacán, Kínában lenne lehetőség. A kis súlyú magyar bárányból készült minőségi hústermék önálló világszerte ismert terméké fejlődhet.

A juhhús rendkívül alacsony hazai fogyasztási szintje (0,3 kg/fő/év) rövid- és középtávon várhatóan nem nő számottevően, de bármilyen mértékű pozitív változása stabilabb hátteret jelent az ágazatnak. A juhtejből készült minőségi termékek fogyasztásának növekedésével számolunk a hazai és exportpiacokon egyaránt (jelenleg csak az állomány 2-3%-át fejik). A minőségi piacokon való megjelenés akkor válik lehetővé, ha az ágazati szereplők új vágási kapacitásokat hoznak létre.

Gyepterületeink jelentős része kedvezőtlen adottságú területen fekszik, kitett a szélsőséges időjárásnak és csak nagy ráfordítással (gázolaj, gépi és emberi munkaerő), jelentős széndioxid kibocsátással tartható kultúrállapotban, ami egyúttal a legelő élővilágának beszűkülésével jár együtt. A zömében – mintegy 70%-ban - alacsony hozamú hazai gyepterületek körülményekhez képest magasabb fokú hasznosítása, a hatékonyabb gyepgazdálkodás fontos alapja lenne a juhágazat fejlődésének.

6. Halgazdálkodás

Helyzetkép

A tengerek túlhalászata miatt az akvakultúra szerepe folyamatosan nő, mert a halhús iránti igény kielégítése egyre inkább a haltermelésre hárul. A világ akvakultúrák termeléséből emberi fogyasztásra közvetlenül élelmiszerként 2014-ben 73 millió tonna

került, ami a hal élősúlyával számolva 20,1 kg/fő átlagfogyasztást jelent, az EU-ban ez az érték 2016-ban 25,5 kg/fő körül alakul évek óta. Európában az édesvízben termelt halak 6,6%-át Magyarországon állítják elő, hazánk az EU harmadik legnagyobb pontytermelője, afrikai harcsa termelésben pedig az első helyen áll a tagországok rangsorában. Ettől függetlenül az egy főre jutó halfogyasztásunk mélyen az európai uniós átlag alatt van a maga évi 6,2 kg/fő élő súlyra vetített mennyiségével. Mindez annak ellenére van így, hogy 2014 és 2015 között 15%-kal nőtt a hazai fogyasztás Magyarországon 2015-ben 23.610 tonna halat termeltek, melyből 17.336 tonna volt az étkezési célra lehalászott mennyiség. Ez Európa teljes akvakultúras termelésének csak 1,2%-át teszi ki.

Lehetőségek és feladatok

A csökkenő tengeri fogások és az egyre inkább veszélybe kerülő tengeri halállományok ellenére a hal iránti kereslet folyamatosan növekszik. Ezt a növekvő igényt csak a dinamikusan fejlődő világszintű akvakultúra képes kielégíteni.

Terveink szerint a hazai fogyasztói igények változása révén a hagyományosan karácsonyhoz kötődő halfogyasztási időszak kevéssé szezonfüggővé válik. Folyamatos tájékoztatási kampányok révén a lakosság számára is a hétköznapi magyar konyha részévé válnak a haltermékekből készíthető ételek, a hazai halhús-fogyasztás 10kg/fő/év körülire növelhető. A fogyasztás növekedésének fő mozgatórugója a feldolgozott, nagy hozzáadott értékű és fogyasztóbarát haltermékek (szálkamentes, félkész és késztermékek) előállításának széles körűvé válása, ami a hazai értékesítési lehetőségek mellett az exportlehetőségek kiszélesedéséhez is vezet, csökkentve a jelenlegi erős kiszolgáltatottságot az értékesítés zömét végző kiskereskedelmi hálózatok irányába.

A megfelelő árualap előállításához termelői oldalon új halastavi kapacitások létesülése szükséges, a termelési folyamatok gépesítése mellett. A halastavi haltermelés mellett meghatározóvá válhat az innovatív technológiákon alapuló, fejlett akvakultúras intenzív haltermelés, amely termelékeny, víztakarékos és környezetbarát technológiákon nyugszik. A geotermikus energiára alapozott haltermelés a nagy exportpotenciállal rendelkező, egzotikusnak nevezhető halfajok termelésének nyújthat kiváló lehetőséget.

A halgazdaságoknak mind komplexebb szolgáltatásokkal kell bővíteniük tevékenységüket, így a haltermelés mellett a horgászati és rekreációs szolgáltatások, a közvetlen halértékesítés és a vendéglátás is részükké kell, hogy váljon.

A természetes vizek halgazdálkodási hasznosításában a helyi közösségeknek mind nagyobb arányban kell részt venniük és folyamatosan növelni kell a helyi horgász-egyesületeknek juttatott, általuk hasznosítható vizek számát. Egyértelműen a horgászati célú halgazdálkodásnak kell előtérbe kerülnie a természetes vizeken.

7. Vadgazdálkodás

Helyzetkép

Európai viszonylatban a vadhús fogyasztás 0,7-1 kg/fő/év körüli, míg hazánkban ez ennek alig az egyharmada. A növekvő nagyságú nagyvadállomány mind komolyabb konfliktusokat okoz, különösen az okozott mezőgazdasági és erdei vadkár miatt, ugyanakkor mégsem használjuk ki a vendégvadásztatás terén meglévő potenciálunkat.

Lehetőségek és feladatok

A vadászat fokozott biztonságának, szakmaiságának, ellenőrizhetőségének megteremtése mellett a vadászturizmus keretében meg kell teremteni a hazai vadászturizmus, az alacsonyabb jövedelmű vadászok vadászati lehetőségét.

A vadászatot, a vadgazdálkodást az ökoszisztémák fenntartásában végzett munkája miatt nagyobb társadalmi megbecsültség indokolt.

A vadhús hazai- és export értékesítésének növekedése ösztönzi a vadgazdálkodókat a fokozottabb állományhasznosításra. Prémium jellegre építve, a hazai és nemzetközi gasztronómiára alapozva lehet működtetni ezt a termékpályát. A magyar vadhús világszerte ismert terméké fejleszthető.

8. Méhészet

Helyzetkép

Magyarország Európa egyik olyan régiója, amelynek ökológiai adottságai kimondottan kedveznek a méhészkedésnek. A méhészek számát tekintve középmezőnybe tartozik hazánk, de a méhsűrűséget figyelembe véve a 2. helyen áll Európában, hiszen az átlagos méhcsalád-sűrűség Magyarországon 11,7 méhcsalád/km². Az Európai Unió 28 tagállama közül Magyarország rendelkezik a 7. legtöbb méhcsaláddal. A méhészet haszna nagyobb részt a gyümölcsök, egyes zöldség- és szántóföldi kultúrák megporzása nyomán realizálódik, sőt a megporzás a természetes méhállományok csökkenése miatt természetvédelmi jelentőséggel is bír. A méhágazat kitettsége közé tartozik, hogy a méhek aktív időszakát két gyenge hordású periódus is megszakítja. Az első az akác virágzása utáni május végétől július elejéig tartó nyári időszak, majd a napraforgó virágzását követően augusztus utolsó harmadától szeptember első feléig alakul ki virágpor-, és nektárhány Magyarországon. A szűkösséget az aszály ronthatja.

Méztermésünk az időjárási feltételek függvényében erősen ingadozó, 15.000-30.000 tonna között változik. A megtermelt méz 75-80 %-a exportra kerül, hiszen mézeink nagyobbik része javító mézként eladható a nemzetközi piacokon a kevésbé jó adottságú melegívi mézek feljavítására. A termés összetételét mindig az adott év évjárási hatása határozza meg. Legnagyobb részét általában az akácméz teszi ki, de jelentős a repce, a napraforgó, a vegyes virágméz és a különböző fajtamézek – hárs, selyemkóró, facélia, gesztenye – együttes mennyisége is.

Lehetőségek és feladatok

A méhészeti ágazat genetikai és méhlegelőből adódó potenciálját nem használja ki, természetes mutatóit – mint például az egy méhcsaládra vetített méztermelés - javítani lehet, elérhető akár 60-75 kg /méhcsalád is. A hazai mezőgazdasági területek hasznosítása és azt befolyásoló állami intézkedések során (zöldítési programok, erdészeti telepítések, árterületek hasznosítása, gyommentesítési programok) a hazai fajokból összeállított vetések, facsemeték hasznosítása az adott terület kultúrállapotának megőrzése mellett méhlegelőt is biztosíthat a céltudatos faj és fajkombinációk megválasztásával, a diverzifikáció növelésével.

A hazai méhágazat szempontjából a fenntarthatóság és a jövedelmezőség javítása érdekében technológiai fejlesztésekre van szükség, amely biztosítja a minőség megőrzését és a mennyiségi termelés lehetőségét. Tenyésztési munkával egy-két évtizeden belül jelentős előrehaladást eredményezhet a természetes mutatókban, termelési érték növelésében, a betegségekkel szembeni rezisztenciára történő tenyésztés pedig a méhészeti gyógyszerfelhasználás csökkentését jelentheti. Erősíteni kell a nyomonkövetést a címkézés fejlesztésével a kiemelt minőséget, a GMO-mentes környezeti feltételek melletti termelés előnyei hangsúly kapjanak. Ennek nyomán a termelő nagyobb jövedelemhez jusson, a hazai vagy európai piacon.

XIII. Zárszó

Minőségi élelmiszert Magyarországnak és a világnak – e jelmondat gazdaságfejlesztési stratégia és jövőkép is egyben. Szakmai és etikai megalapozása azoknak az irányelveknek, amelyek szolgálják a jelen gazdasági szereplőit és fogyasztóit, egyben pedig védik a felnövekvő nemzedékek érdekeit. Ezek között az egyik legfontosabb az egészség megőrzése, amelyben óriási szerepe van annak, hogy mit termelünk, milyen élelmiszereket állítunk elő és mivel táplálkozunk.

A globális népességnövekedés és a klímaváltozás mellett e kérdések túlmutatnak határainkon; nemzetközi konszenzusra van szükség ahhoz, hogy korunk kihívásaira megfelelő választ adjunk. A magyar agrárpolitika feladata, hogy e területen következetesen a természetes, egészséges, ízletes és minőségi magyar termékek előállítását ösztönözze.

A magyar mezőgazdaság teljesítménye, évek óta töretlen fejlődése, az elért eredmények arra sarkallnak bennünket, hogy folytassuk azt a megkezdett munkát, amelyet 2010 óta következetesen képvisel a Magyar Kormány és az agrártárca.

Az élelmiszergazdaságra vonatkozó, általunk követendőnek és helyesnek ítélt gazdaság szervezési- és fejlesztési irányok azonosításával e koncepció fontos alapja kíván lenni a magyar vidék jövőjének.

„Uram!

Ezt a gyönyörű Földet adtad otthonunknak,

Mélyébe mérhetetlen kincseket rejtettél,

Képesé tettel, hogy megértsük alkotásod,

Megkönnyítsük munkánkat, száműzzük az éhséget és betegséget.”

Szentgyörgyi Albert: Psalmus Humanus és hat ima